

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин і права
Кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації

ДИПЛОМНА РОБОТА

Магістр

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 014.02 Середня освіта. Мова та література (англійська)

на тему: **Використання методу повного фізичного реагування
(total physical response) у процесі формування англійської лексичної
компетентності учнів 5-6-х класів**

ДРСОА.022170.01.09

Виконала: студентка 2-го курсу
група СОАм-22-1

К. В. Єрмоленко

Керівник:
канд. пед.наук, доц.

Г. О. Лисак

До захисту допускаю:
Зав. кафедри іншомовної освіти
і міжкультурної комунікації
д-р пед. наук, проф.

Н. М. Бідюк

_____ 2023 р.

Завдання

АНОТАЦІЯ

Єрмоленко К. В. Використання методу повного фізичного реагування (total physical response) у процесі формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів. – Дипломна робота магістра.

Дипломна робота магістра на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 014.02 – Середня освіта. Мова та література (англійська). – Хмельницький національний університет, факультет міжнародних відносин і права, кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації, наук. кер. : канд. пед. наук, доц. Лисак Г.О. – Хмельницький, 2023.

Загальний обсяг роботи становить 89 сторінок, із них 75 – основного тексту. Робота містить 2 додатки та 70 джерел посилання.

Ключові слова: лексична компетентність, лексичні навички, метод повного фізичного реагування (total physical response), дослідження та формування англомовної лексичної компетентності.

Дипломна робота магістра присвячена дослідженню процесу формування лексичної компетентності за умови використання методу повного фізичного реагування учнів 5-6-х класів.

У роботі розглянуто зміст, етапи та особливості формування лексичної компетентності учнів 5-6-х класів. Обґрунтовано переваги використання методу повного фізичного реагування (total physical response) для навчання іноземної мови загалом в середній школі. Розроблено систему вправ для розвитку лексичної компетентності учнів 5-6-х класів. Ефективність запропонованої системи вправ для розвитку лексичної компетентності при вивченні іноземної мови учнів 5-6-х класів була підтверджена експериментальним шляхом.

Підпис автора

Дата подання роботи до захисту

SUMMARY

Yermolenko K. V. Using Total Physical Response Method to Develop Students' Lexical Competence in English in the 5th and 6th Grades. – Master thesis.

Thesis for obtaining Master's degree in specialty 014.02 – Secondary education. Language and Literature (English). – Khmelnytskyi National University, Faculty of International Relations and Law, Department of Foreign Language Education and Intercultural Communication, scientific supervisor: Doctor of Philosophy (Pedagogical Sciences), Assoc. Prof. Lysak H. O. – Khmelnytskyi, 2023.

The paper consists of 91 pages, the main text comprising 75 pages. The work contains 2 appendices and 71 cited sources.

Keywords: lexical competence, lexical skills, Total Physical Response method, research and formation of English lexical competence.

The master's thesis is devoted to the study of the process of forming the lexical competence of 5th and 6th grade students through the active use of Total Physical Response Method during education.

The work examines the concept, aims and components of lexical competence and the relationship between its formation at foreign language lessons using Total Physical Response Method. The relationship between the formation of lexical competence and the use of Total Physical Response method for learning have been studied. An experimental verification of the effectiveness of the use of Internet resources for the development of lexical competence of 5th and 6th grade students has been carried out.

Author's signature

The date of the work submission to defence

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1 Теоретичні засади формування англомовної лексичної компетентності із застосуванням методу повного фізичного реагування (total physical response) .	10
1.1 Цілі та зміст формування та розвитку англомовної лексичної компетентності в учнів 5-6-х класів.....	10
1.2 Етапи формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів	20
1.3. Особливості застосування вчителем методу повного фізичного реагування (total physical response).....	30
2 Використання методу повного фізичного реагування (total physical response) в процесі формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів	43
2.1 Практичне значення методу повного фізичного реагування (total physical response) для формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6х класів	43
2.2 Розробка системи вправ на базі методу повного фізичного реагування (total physical response) для формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів.....	46
2.3 Динаміка та результати експериментальної роботи.....	60
Висновки	78
Перелік джерел посилань	81
Додаток А. Контрольні завдання для перевірки рівня знань учнів на початку експерименту	88
Додаток Б. Контрольні завдання для перевірки рівня знань учнів в кінці експерименту	90

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема розвитку лексичних навичок, що лежать в основі формування іншомовної компетентності є як ніколи актуальною в умовах глобалізації суспільства, в тому числі для учнів середньої школи. Важливість вивчення іноземної мови як академічної дисципліни посилюється процесом інтеграції української освіти в європейський освітній простір. Ці аспекти узгоджуються зі стандартами Болонського процесу та лінгводидактичною політикою, яка визначена Рекомендаціями Комітету Ради Європи з питань освіти.

Ця галузь освітньої діяльності обумовлена зростаючими вимогами до рівня підготовки учнів і відображена у важливих державних документах, таких як Конституція України, Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття), Закони про освіту та загальну середню освіту, Концепція вивчення іноземних мов, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, а також Національна доктрина розвитку освіти та інші.

Одна з головних цілей навчання іноземної мови учнів середніх класів є розвиток їхньої лексичної компетентності, а саме формування вмінь і навичок спілкування усно та письмово в різних сферах і на різні теми, які визначені програмою для кожного профілю та відповідають рівню та інтересам учнів середніх класів. При цьому важливо дотримуватися традицій і норм, прийнятих у країні, мова якої вивчається, розумітися в контексті, а також стимулювати активне застосування нових слів на практиці, щоб забезпечити учням вміння ефективно використовувати засвоєні лексичні одиниці в комунікації.

Проблема формування англомовної лексичної компетентності не є новою. Вона досліджувалась такими зарубіжними і вітчизняними вченими як Л. Біркун, Л. Брахман, С. Брумфіт, Р. Джонсон, І. Зінченко, С. Козак, С. Мельник, О. Підгірний, С. Савіньон, М. Свейн, Д. Сейлз, Д. Хайм та інші.

До визначення сутності іншомовної лексичної компетентності звертаються О. Головань, Н. Бідюк, Т. Власенко, І. Єременко, В. Каламаж, О. Котенко, Н. Костенко, С. Ніколаєва, О. Тинкалюк, О. Чорна.

Питання іншомовної освіти були розглянуті в роботах дослідників: Г. Гринюк, О. Мисечко, О. Максименко, С. Ніколаєвої та інших; методичні аспекти проблеми розроблялися О. Вишневським, Л. Гриневич, О. Шерстюк та іншими; проблеми розкриття сутності та структури іншомовної професійної компетентності майбутнього педагога досліджували А. Андрієнко, Н. Гез, М. Жалдак, С. Козак, Н. Ничкало, О. Павленко, О. Семенов, Ю. Федоренко та інші; специфіку професійного спілкування в діяльності вчителя іноземної мови – Г. Китайгородська, О. Павленко, Ю. Федоренко та інші.

Дослідження напрямів взаємозв'язку спілкування і лінгвістики розглядались в працях О. Гойхмана, та О. Шахнарович та інших; інноваційні педагогічні технології в організації навчання досліджували В. Бондар, С. Бондар, О. Гаврилюк, Р. Гуревич, О. Остапенко, І. Підласий, В. Редько, О. Савченко, Г. Сазоненко, Д. Чернилевський та інші.

Аналіз науково-педагогічної літератури вказує на значний інтерес вчених до проблем комунікації та лексичної компетентності. Однак, все ще існує потреба у подальшому теоретико-експериментальному обґрунтуванні використання інноваційних методів на уроках англійської мови в загальноосвітній школі з метою розвитку лексичних умінь учнів середніх класів.

Проте аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про відсутність детальних досліджень, які вказували б на конкретні особливості застосування методу повного фізичного реагування (*total physical response*) в процесі формування англійської лексичної компетентності учнів, що зумовило вибір теми дослідження: «Використання методу повного фізичного реагування (*total physical response*) у процесі формування англійської лексичної компетентності учнів 5-6-х класів».

Об'єкт дослідження – іншомовна підготовка учнів середньої школи.

Предмет дослідження – формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів на засадах використання методу повного фізичного реагування.

Мета дослідження – експериментально перевірити та проаналізувати ефективність системи вправ розроблених на засадах використання методу повного фізичного реагування (total physical response) для формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети нами визначено основні завдання дослідження:

1. Розглянути цілі, зміст та етапи формування англомовної лексичної компетентності для учнів 5-6-х класів;

2. Виявити особливості застосування методу повного фізичного реагування (total physical response) в процесі формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів;

3. Розробити систему вправ з використанням методу повного фізичного реагування (total physical response) в процесі формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів ;

4. Експериментально перевірити доцільність та ефективність розробленої системи вправ націленої на формування англомовної лексичної компетентності з використанням застосування методу повного фізичного реагування (total physical response) учнів 5-6-х класів.

Методи дослідження. Поставлені завдання вирішувались за допомогою наступних методів дослідження: теоретичні – аналіз та порівняння для вивчення стану досліджуваної проблеми, уточнення сутності базових понять; синтез та конкретизація для обґрунтування змістовометодичного забезпечення застосування методу повного фізичного реагування (total physical response); емпіричні: діагностичні – анкетування, бесіди, тестування; математичні методи – якісний та кількісний аналіз результатів педагогічного експерименту.

Практичне значення. Встановлено, що у ході експериментального навчання учнів середніх класів середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 21 міста Хмельницького вдалося отримати позитивний результат щодо формування англомовної лексичної компетентності з використанням методу повного фізичного реагування (total physical response) учнів 5-6-х класів; впровадити систему вправ для поетапного формування англомовної лексичної компетентності з використанням методу повного фізичного реагування (total physical response) учнів 5-6-х класів.

Апробація результатів та публікації. Апробація роботи відбувалася на Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні проблеми філології та методології викладання в умовах євроінтеграції». За результатами дослідження опубліковано наукову працю у електронному науковому віснику.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання та двох додатків. Повний обсяг магістерської роботи складає 91 сторінку, з них – 75 сторінок основного тексту. Робота ілюстрована 7 таблицями та 3 рисунками.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕТОДУ ПОВНОГО ФІЗИЧНОГО РЕАГУВАННЯ (TOTAL PHYSICAL RESPONSE)

1.1 Цілі та зміст формування та розвитку англomовної лексичної компетентності в учнів 5-6-х класів

Основною метою навчання іноземної мови у загальноосвітніх шкільних установах є формування в учнів лексичної компетентності, базою для якої є лексичні уміння, сформовані на основі мовних знань і навичок. Лексична компетентність лежить в основі комунікативної компетентності. Як зазначає Китайгородська Г.: «одним із засобів вивчення іноземної мови є говоріння. Говоріння забезпечує усне спілкування іноземною мовою в діалогічній і в монологічній формах. Воно спрямоване до однієї особи або до необмеженої кількості осіб» [31, с.14].

Л. Петрик у своїй дисертації зазначила, що «становлення Нової української школи відбувається на засадах компетентнісного підходу, гуманізму, дитиноцентризму, інтеграції, індивідуалізації та медіаінформатизації освітнього процесу» [44, с. 48]. У своїй статті Л. Петрик опікувалася методичними можливостями застосування медіазасобів на уроках іноземних мов. Науковиця наголосила, що «саме в інформаційному суспільстві розширюються міжнародні зв'язки держави, а співпраця та комунікація в галузях політики, науки, техніки, економіки та освіти між різними країнами і народами вмотивовує громадян країни до вивчення іноземних мов» [44, с. 49]. Зауважимо, що з кожним днем статус іноземних мов в Україні з кожним днем зростає і формування іншомовної лексичної компетентності громадян стає нагальною потребою часу.

Серед перспективних напрямків сучасної освіти – оволодіння підростаючим поколінням іноземної мови на такому рівні, щоб воно могло не лише спілкуватися на побутовому та освітньому рівні, а й налагоджувати наукові і ділові контакти з іноземними представниками. Не дивлячись на те, що на

сьогодні ми маємо різноманітні методики для інтенсивного вивчення розмовної та ділової іноземної мови, переважній більшості осіб потрібно кілька років, щоб вільно спілкуватися іноземною мовою. На основі теоретичного аналізу праць зарубіжних та українських вчених доведено, що вивчення іноземних мов у ранньому віці спрямоване на розвиток мовлення школярів 1-6 класів у найшвидші та найбільш зручні терміни.

Сучасна мовна освіта відповідає основним етапам освітнього процесу і має таку структуру: дошкільна, шкільна, вища. Орієнтуючись на шкільний рівень освіти, зокрема Н.Кошарна у дисертації «Професійна підготовка вчителя у Швеції» наголошує, що вивчення мови учнями 1-6 класів характеризується органічним поєднанням мови та мовлення на основі ігрової діяльності [26, с.8]. Також особлива увага приділяється загальному розвитку, формуванню понятійно-лексичного мінімуму, що охоплює основні сфери життєдіяльності учнів середнього шкільного віку. Велика увага приділяється розвитку навичок розуміння мовлення інших, правильної вимови звуків, формування речень та інтонації, запам'ятовування віршів, спілкування, дотримання мовленнєвого етикету [35, с.10].

Науково-практичні дослідження О.Бігич [8] та В.Редько [45] показують, що найбільш сприятливим часом для оволодіння школярами основами іноземної мови є молодший шкільний вік, а саме період життя від 6 до 11 років.

Основною метою вивчення іноземної мови є формування в учнів лексичної та комунікативної компетентностей, що означає оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування та формування навички використання іноземної мови як інструменту у діалозі культур і країн світу, в якому ми живемо в сучасності. Ця мета передбачає для учнів досягнення комунікативної компетентності, яка є необхідною для «реалізації усного спілкування (говоріння, аудіювання) у конкретних комунікативних сферах, темах ситуативного мовлення та на основі вивченого мовного та мовленнєвого матеріалу» [48, с.16].

Проблема навчання іноземних мов для учнів середньої школи залишається актуальною і, з огляду на сучасність вимог суспільства, потребує вдосконалення в його теоретичному, змістовому та методологічному аспектах.

Дослідження О.Паршикової [43] показали, що говоріння дає можливість усного спілкування іноземною мовою в діалоговій та монологічній формах. Навчання діалогічного мовлення має на меті навчити учнів взаємодіяти у конкретній ситуації. Наприкінці початкової школи вони повинні вміти розмовляти відповідно до навчальної ситуації, а також вміти зв'язувати побачений, почутий або прочитаний зміст у вигляді привітань, запрошень, вибачення, схвалення, відхилених питань, різних видів запити. Навчання монологічного мовлення передбачає досягнення рівня вмінь і навичок, коли учні з легкістю можуть використовувати іншомовні засоби для реального спілкування без попередньої підготовки. Під кінець початкової школи вони повинні володіти навичками формулювання повідомлень, логічно та послідовно висловлюватися на різні теми, адаптувати свою мову до конкретної ситуації, комбінувати елементи опису та розповіді, висловлювати своє ставлення до обговорюваних тем.

В освітніх типових програмах НУШ (за ред. О.Савченко, Р.Шияна) зазначено, що лексична компетентність складається з кількох типів:

- «мовна (лінгвістична) компетентність, яка визначає здатність учнів засвоювати мовний матеріал для його використання в усному висловленні;
- мовленнєва компетентність, яка пов'язана з формуванням в учнів умінь і навичок спілкування у двох видах мовної діяльності: аудіювання, говоріння (монолог, діалог);
- соціокультурна компетентність, яка забезпечує знання учнями соціокультурних особливостей країни, мова якої вивчається, культурних цінностей і морально-етичних норм свого та інших народів, а також формування умінь і навичок щодо їх практичного застосування;

- соціолінгвістична компетентність, що забезпечує формування навичок використання в процесі спілкування мовних реалій (зразків), спеціальних правил мовної поведінки, характерних для країни, мова якої вивчається;
- загальнонавчальні вміння, які допомагають учням оволодіти стратегіями мовної діяльності, спрямованої на розв'язання навчальних проблем та життєвих проблем» [40].

Сьогоднішня освітня ситуація в Україні постійно розвивається. Щороку вносяться корективи в навчальні програми та навчальні матеріали, переважно в підручники. З'являються нові підходи та методи роботи з учнями, які необхідно використовувати правильно та ефективно. В останні роки вивчення іноземних мов стало необхідною вимогою для різносторонньої та інтелектуально розвиненої особистості.

Сучасною стратегічною метою вивчення англійської мови в середній школі є формування навичок іншомовного спілкування. Ця мета впливає із соціального запиту суспільства на мовну освіту громадян та реальності її реалізації учнями за певних умов навчання.

Науковці Н.Бібік, М.Вашуленко, В.Мартиненко у своїй колективній монографії «Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи» [5] зазначили, що «Нова українська школа покликана не лише давати знання, але й допомагати учням розвивати ключові життєві уміння, а саме вміння вчитися, критично мислити, розв'язувати проблеми, працювати в команді, спілкуватися, а також навчати способів роботи з інформацією та бути креативним» [5, с.21].

Розвиток базових навичок учнів має універсальний характер і служить основою для формування ключових компетентностей особистості, не обмежуючись конкретними завданнями. Вивчення англійської мови сприяє системному і поетапному отриманню учнями цих ключових компетентностей. Під час роботи з навчальними матеріалами вчителі використовують різні методи

створення сприятливого навчального середовища, акцентують на особистісно-орієнтованому підході та застосовують сучасні технології, методи та прийоми, включаючи метод повного фізичного реагування.

Визначення доцільності вивчення англійської мови в школі наразі є об'єктом уваги педагогів, філологів і батьків, і викликає жваві обговорення. Сучасна практика підкреслює важливість розгляду завдань початкового вивчення цієї мови і можливостей їх реалізації, оскільки у сучасному суспільстві великий попит на фахівців із високим рівнем англомовної підготовки. Тому пошук ефективних методів навчання, стимулювання пізнавальних інтересів учнів і виховання свідомого ставлення до здобуття знань англійською мовою лишаються надзвичайно актуальними. Досвід педагогів-практиків свідчить, ефективність навчання англійської мови учнів 5-6-х класів «багато в чому залежить від чіткої та гнучкої організації навчального процесу на уроці, від вдало підібраних і вміло використаних вчителем методів та прийомів, від вміння вчителя враховувати реальне засвоєння матеріалу кожним учнем та його індивідуальні особливості. Адже, шкільний вік – сприятливий вік для оволодіння основами іншомовного матеріалу, закладання основ іншомовного спілкування, формування умінь та навичок іншомовної мовленнєвої діяльності» [26, с.87].

Зазначимо, що хоч і лексична компетентність є складовою комунікативної компетентності, аналіз нормативних документів та літератури з проблеми дослідження свідчить, що серед методистів немає єдиного визначення лексичної компетентності. М. Головань та О. Коломінова визначають лексичну компетентність як «наявність певного словникового запасу в контексті професійного розвитку, вміння адекватно використовувати лексеми, доречне вживання образних виразів, приказок, прислів'їв, фразеологізмів» [20; с. 32].

Ніколаєва С. Ю. розуміє лексичну компетентність як здатність миттєво викликати з довготривалої пам'яті слово-еталон залежно від конкретного мовленнєвого завдання і включати це слово в мовленнєвий ланцюжок [39].

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти виокремлюється, що «лексична компетентність (компетенція) – це знання і здатність використовувати словниковий запас, вона складається з лексичних (стійкі вирази, однослівні форми) та граматичних (займенники, частки, сполучники, прийменники) елементів» [28].

На думку закордонних дослідників-методистів, зокрема В. Бьорне «процес засвоєння лексики завжди передбачає чотири ключові кроки, а саме:

- сприйняття словоформи;
- розуміння значення слів;
- запам'ятовування слова;
- комунікативне використання слова» [54],

Річардс Дж. К. [68] був одним із перших лінгвістів-практиків, який запропонував «концепцію «знання слова», яка, на його думку, включала знання про ступінь ймовірності використання слова у мові (учній чи письмовій), обмеження використання слова відповідно до варіацій функції та ситуації, синтаксичну поведінку, пов'язану зі словом, форму слова та похідні, які можна з нього зробити» [68]. Пізніше він відзначив, що «знання про слово або, іншими словами, лексичну компетентність включає три види знань:

- 1) Знання форми (усна форма, письмова форма та частини слова).
- 2) Знання значення (форма та значення, поняття та асоціації).
- 3) Знання про вживання (граматичні функції, сполучення та обмеження вживання)» [68, с. 21].

Таким чином, Річардс розробив чотириступеневу шкалу для представлення різних ступенів лексичної обізнаності:

Стадія 1: «Я ніколи не зустрічав це слово».

Стадія 2: «Я чув це слово, але не знаю, що воно означає».

Стадія 3: «Я впізнаю його в контексті...воно має щось спільне з ...».

Стадія 4: «Я знаю його».

Загальною рисою в іноземних дослідженнях [62; 70; 71] лексики є розгляд лексичної компетентності як щось, що можна з легкістю виміряти. Одна з найбільш загальноприйнятих точок зору про словниковий запас та його засвоєння полягає в тому, що знання нових слів набувається протягом безперервного розвитку. Фундаментальна ідея полягає в тому, що знання про слова розвиваються в певному ієрархічному порядку. Таким чином, науковці пропонують тривимірну модель лексичної компетентності:

- 1) Знання від часткового до точного;
- 2) глибина знань.
- 3) вимір від рецептивного (сприйняття) до продуктивного (говоріння) [63, с. 40].

Перший вимір (знання від часткового до точного) повідомляє в основному про широту та розмір словникового запасу знань і розглядається як подорож учня від простого розпізнавання слів, яке проходить етапи від часткового знання до точного рівня розуміння, що є результатом розширення словникового запасу учня. Однак кількість слів в пам'яті не може бути єдиним показником, за допомогою якого вчитель може прийти до розуміння лексичної компетентності учня, що вивчає іноземну мову. У цьому контексті вже набувають значення другий і третій виміри. Наступний вимір глибини знань стосується зв'язку слова з іншими словами в контексті. Зв'язок може бути парадигматичним (антонімія, синонімія, гіпонімія тощо) або синтагматичним (обмеження на словосполучення). Третій вимір стосується рівня оволодіння знаннями лексики та відображається в розумінні та продуктивних навичках учня. Рецептивний словниковий запас беззаперечно вміщує більшу кількість слів, оскільки він стосується лише вміння розуміти та розпізнавати лексичні одиниці. З іншого боку, продуктивний словниковий запас передбачає здатність використовувати лексичні елементи у мовленні.

О. Котенко зазначає, що лексична компетентність, як складова частина мовної компетентності, полягає у свідомому і вмотивованому оволодінні

лексичними ресурсами мови та вмінні ними користуватися. Лексична компетентність передбачає не тільки володіння багатим словниковим запасом, але й уміння використовувати лексичні одиниці з минулого в процесі мовлення для вираження своєї точки зору і свого ставлення до того, що говориться, уміння варіювати лексичні одиниці залежно від сфери і ситуації, в якій відбувається процес спілкування [34, с. 16].

Н. Бідюк під лексичною та комунікативною компетентністю розуміє «сукупність здібностей, знань, умінь, навичок, ставлень, цінностей, ініціатив та комунікативного досвіду особистості, необхідних для розуміння чужих та продукування власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування; здатність до активної взаємодії та навчання інших мовленнєвих суб'єктів» [11, с. 160]. Вона номінує «цілі навчання у різних видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо) складниками комунікативної компетентності; знання (мовленнєві, мовні, паралінгвістичні, лінгвонародознавчі, морально-етичні), навички, уміння (мовні, мовленнєві, комунікативні, гностичні, перцептивні, паралінгвістичні, лінгвонародознавчі, організаційні) та досвід (комунікативний, методичний, технологічний) як результат комунікативної діяльності в спілкуванні» [11, с. 161].

Окрім вищезазначеного, до характерних ознак лексичної компетентності можна віднести вміння ідентифікувати лексичні об'єкти в навчальному тексті (мовленні), дотримання лексичних норм сучасної літературної мови; почуття значення, що ґрунтується на розвиненому чутті слова в іноземній мові та в мовленні; здатність до швидкого та оригінального підбору вербальних асоціацій, на основі яких людина програмує та реалізує свою мовленнєву поведінку в комунікативних ситуаціях.

Аналіз науково-педагогічної літератури [22; 25; 33; 41] свідчить, що лексична компетентність - це інтегративне утворення особистості (синтез відповідних знань, умінь, навичок, ставлень, досвіду тощо), яке уможливорює

застосування лексичних знань у навчанні та мовленнєвій практиці, у різних видах мовленнєвої діяльності, а також використання лексичних ресурсів у ситуативно доцільний спосіб у соціальній взаємодії. Лексична компетентність складається з лексичних і граматичних елементів. Лексичні елементи включають стійкі вирази та окремі словоформи.

Стійкі вирази складаються з декількох слів, що вживаються як одне ціле:

- розмовні вирази/форми, в тому числі: імпліцитні виразники мовленнєвих функцій: привітання, прислів'я, архаїчні вирази;

- фразеологізми-ідіоми, часто семантично непрозорі, застигли метафори та підсилювальні звороти.

Їх використання часто концептуально та стилістично обмежене;

- застигли, стійкі вирази, які засвоюються і вживаються як єдине ціле і є неподільними одиницями, в яких використані слова або вирази утворюють повні конструкції;

- вислови з дієсловами або прийменниками;

- стійкі конструкції усного мовлення, які складаються зі слів, що зазвичай вживаються разом.

Наступним компонентом лексичних одиниць є односкладові форми. Одна словоформа може мати кілька різних значень (полісемія).

До односкладових форм належать члени відкритих класів слів: іменник, дієслово, прикметник, прислівник, хоча вони також можуть включати закриті лексичні одиниці (дні тижня, місяці року, міри та ваги тощо).

Інші лексичні одиниці також можуть бути введені з граматичною та семантичною метою [1, с. 132].

При формуванні лексичної компетентності учнів 5-6-х класів важливо враховувати такі загальні правила як:

- 1) «збагачення словникового запасу учнів пов'язане з активною навчально-пізнавальною діяльністю, яка спирається на їхній чуттєвий досвід;

2) формування знань про лексико-семантичне значення слова визначається шляхом проведення аналітичного аналізу структури його семантики, а також урахування особливостей його функціонування в конкретному контексті;

3) вільність мовлення залежить від взаємопов'язаного засвоєння значення ЛК і ГК слова з урахуванням його словотвірних і функціональних властивостей;

4) образна якість мовлення людини залежить від її вміння використовувати переносні значення слів;

5) на формування мовно-естетичного пізнання учнів значною мірою впливає асоціативне мислення та увага до переносного значення лексичних одиниць» [18, с. 14].

Отже, різні дослідники визначають лексичну компетентність по-різному, з урахуванням їхнього власного підходу і погляду на це поняття. Наразі не існує єдиного правильного визначення "лексичної компетентності", але є спільні елементи, на які вказують всі дослідники, такі як багатовимірність лексичної компетентності та поступовий і складний характер процесу вивчення словникового запасу мови. Словниковий запас відіграє важливу роль у навчанні та вивченні англійської мови, оскільки відсутність достатнього словникового запасу може ускладнити розуміння інших та утруднити вираження власних думок. Таким чином, лексична компетентність в системі навчання іноземної мови є складовою предметної мовної компетентності, а отже, лінгвістичною основою комунікативної компетентності. Встановлено, що лексична компетентність — це оволодіння лексичними засобами мови та вміння ними користуватися і передбачає багатий словниковий запас; правильне вживання слова відповідно до поняття, яке це слово виражає; враховуються можливості лексичних словосполучень. Вибір і вживання лексичних елементів залежить від сфери та ситуації, в якій відбувається комунікативний процес.

1.2 Етапи формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів

Лексичні знання визначають успішне опанування основами всіх аспектів мовленнєвої діяльності. Зазначений факт підкреслює важливість розвитку знання лексичних одиниць, особливо на уроках англійської мови. Учителю доречно приділяти особливу увагу розвитку лексичного запасу учнів, оскільки словниковий запас безперервно займає центральне місце в навчальному процесі та мовленні учнів. Бігич О. визначила поняття лексики, як таке: «Лексика – сукупність слів певної мови, її окремих сфер чи діалектів» [37, с.129].

«Процес засвоєння лексичного матеріалу поділяється на етапи, які сприяють ефективнішому навчанню мови. Таким чином виділяють:

- 1) етап ознайомлення учнів з новими лексичними одиницями;
- 2) етап автоматизації дій учнів з новими лексичними одиницями» [31].

З усіх аспектів вивчення іноземної мови, необхідних для опанування під час навчання, словниковий запас можна вважати найсуттєвішим та найважливішим. Без поповнення словникового запасу вивчення мови стає неможливим. Аналіз методичних засад вибору нових лексичних одиниць на уроках англійської мови в середній школі може допомогти краще зрозуміти особливості роботи з ними. Умови навчання в середніх навчальних закладах, такі як обмежений вибір тем, швидкий темп шкільної програми, застаріле введення та систематизація лексичних одиниць, вимагають відбору лексичного мінімуму, що відповідає змісту та цілям навчання іноземних мов у середніх класах, а також інноваційних методів та прийомів.

Процес відбору лексичних одиниць на початковій стадії не контролюється вчителем, оскільки він не може впливати на безпосереднє включення слів до підручника, це відведено авторам підручників і розробникам шкільних програм. Вчитель працює з готовим лексичним матеріалом та додає редагує, додає чи вилучає елементів за необхідності. Та за умови браку часу або мотивації вчителі надають перевагу користуванню готовими відомостями з підручників та програм.

Варто зауважити, що відомості про лексичний мінімум, які містяться в програмах та підручниках, не повинні розглядатися як остаточні та абсолютні, оскільки вони залежать від таких факторів, як тематика, особливості конкретного підручника і співвіднесення різних аспектів мовленнєвої діяльності. Іншими словами, лексичний мінімум є не сталою, а змінною та залежною величиною.

Одиницею для вивчення лексичного матеріалу є лексична одиниця (ЛО). Це може бути слово, наприклад, "*a copybook*", або стале словосполучення, наприклад "*a lot of*", "*to get used to*", "*to make a decision*", або навіть цілим готовим реченням, що залишається незмінним у мовленні, наприклад такі запитання, як "*How are you?*", "*Where are you from?*", "*What time is it?*". При виборі мінімального словника ЛО вчителі повинні враховувати такі критерії, як навчально-методична відповідність, контекстуальна та тематична відповідність, вікова відповідність, частотність, релевантність понять, виражених словом, значення словотворення, семантична цінність. Важливо використовувати ЛО для вираження ключових понять різних сфер людської діяльності, як передбачено програмою і в конкретних підручниках. «Під час вивчення лексичних одиниць важливо уникати обмеження стилю мовлення та можливість комбінування лексичних одиниць з іншими підрозділами» [16, с. 35].

Вищезазначена інформація говорить про складність відбору необхідного словникового запасу для учнів середньої школи, особливо п'ятих-шостих класів. Під час переходу з початкової школи до середньої вивчення англійської мови відбувається різка зміна, що призводить до значного збільшення кількості нових лексичних одиниць. Існує багато важливих слів, які відповідають ключовим методичним принципам. Однак іноді кількість необхідних слів може перевищувати межі найменшого словника. Підтверджено, що оптимальна кількість словникових одиниць, які учні вивчають на уроці, залежить від системи розподілу словникового матеріалу, контролю за його впровадженням, навчанням і відбором. Однак головне завдання вчителя — враховувати не лише кількісний аспект при виборі лексичного мінімуму, але й його якість. Згідно дослідження О.

Бігич [9] було з'ясовано, що «засвоєння іншомовної лексики пов'язане зі значними перешкодами, серед яких до основних можна віднести великий обсяг словесного фонду іншомовних слів, складність семантичної системи кожної лексичної одиниці, відмінності у значенні слів рідної та іноземної мов» [9, с. 141].

Володіння іноземною мовою стає неможливим без лексичних навичок, в основі яких лежить вміння ефективно користуватися словниковим запасом. У педагогічних джерелах лексичні навички описуються як «автоматизовані дії відбору ЛО, які відповідають задуму та правильно поєднуються з іншими одиницями в продуктивній мові, а також автоматизоване сприйняття і асоціювання їх із значенням у рецептивній мові» [18, с. 131].

У процесі формування лексичної навички виділяють три послідовні етапи:

1. «Підготовчий етап. На початковому етапі вивчення нового слова проводиться семантизація та його первинне відтворення. Важливо вивести на передній план логічні та асоціативні зв'язки нового слова з попередніми знаннями учнів, щоб інтегрувати нові лексичні одиниці в сформовані семантичні структури та швидше сформувати нові стереотипи.

2. Ситуативно-стереотипний етап. На цьому етапі відбувається ситуативне тренування та утворення міцних лексичних зв'язків у визначених межах в однотипних мовних ситуаціях. Автоматизація постійних компонентів мовної дії є ключовою частиною цього етапу, де рефлексивний компонент допомагає формувати автоматизованість на основі свідомого усвідомлення.

3. Варіативно-ситуативний етап. На цьому етапі відбувається створення динамічних лексичних зв'язків, що передбачає навчання комбінування відомих лексичних елементів у різних контекстах та в межах визначених обмежень. Мета полягає в подальшому розвитку автоматизованості та гнучкості в оволодінні мовними навичками» [46, с. 81].

Володіння лексичною одиницею передбачає здатність учня розуміти її та активно використовувати в усному та писемному мовленні, що визначає тісний зв'язок між здатністю розуміти та використовувати лексику. Глибоке розуміння лексичних одиниць та вміння ефективно ними користуватися дозволяють висловлювати свої думки іноземною мовою. Через використання мови відбувається вирішення широкого спектру комунікативних завдань.

До основних лексичних навичок включають:

- а) вміння використовувати лексичні одиниці у різних формах та контекстах;
- б) вміння вигадувати нові словосполучення, які не входять до загального мовного досвіду;
- в) вміння підібрати лексичні одиниці відповідно до ситуації.

Основна мета вивчення іноземної мови у контексті лексики полягає в розвитку лексичних навичок учнів. Цей результат досягається за допомогою системи вправ, що визначає методичні принципи вивчення іншомовної лексики для учнів 5-х класів. При розробці цієї системи слід враховувати різноманітні фактори, такі як навчальні цілі, умови навчального процесу, види мовленнєвої діяльності, пов'язані з умовами навчання, особистісні особливості учнів і специфіка мовного матеріалу (словникового запасу). Ці фактори взаємодіють між собою, визначаючи загальний підхід до вивчення лексики.

«Організація вивчення нового слова – найскладніша частина. Зміст цього методичного процесу – це формування в учнів стійких навичок вживання слова залежно від потреби навчання» [42, с. 156].

Система вправ, спрямована на вивчення словникового матеріалу, має базуватися на наступних принципах:

1. звернення до лексики як до мовного аспекту, що ґрунтується на конкретних теоретичних принципах;

2. відбір словникового запасу ґрунтується на виявленні та передбаченні помилок, що допомагає у подоланні труднощів під час використання слів;

3. досягнення повного оволодіння ЛО, що включає в себе володіння ними у різних видах мовленнєвої діяльності.

Система вправ, яка ґрунтується на розширенні словникового матеріалу, вирішує ряд завдань:

- 1) «узагальнення та систематизація знань словникового матеріалу;
- 2) корекція навичок слововживання з одночасною систематизацією матеріалу;
- 3) попередження помилок вживання ЛО на основі системного представлення словникових одиниць» [13, с. 40].

Основною частиною розгляду нової лексичної одиниці є процес визначення її значення, що визначається як семантизація слова. Однак ключовим аспектом у цьому процесі є відповідність академічної семантизації, її адекватність. Засновуючись на вивченні методичної літератури, були визначені основні чинники, які впливають на розуміння та правильний вибір семантики:

- а) методичні аспекти (етап навчання, відведений час для вибору слова);
- б) психологічні фактори (вікові характеристики учнів, рівень освоєння нових лексичних одиниць);
- в) лінгвістичні аспекти (наявність синонімів/антонімів, природа самого слова).

Для розкриття значень слів та поглиблення лексичної компетентності учнів 5-6-х класів застосовують спеціально розроблені вправи за засвоєння нових лексичних одиниць. Кожна вправа, присвячена конкретному словосполученню, відображає особливості та взаємозв'язки між словниковими одиницями. Під час розвитку лексичної компетентності використовуються різні методи семантизації (візуальне зображення, пояснення, переклад) та різні види

вправ (передкомунікативні, комунікативні) для стимулювання активності словникового запасу.

Робота з новим лексичним матеріалом проходить у 3 етапи:

1) Передтекстовий. У цьому етапі вивчаються функції та значення слів. Його аспекти включають комунікативний контекст (демонстрація або ілюстрація), мнемотехнічні прийоми (міміка та жести, запис лексичної одиниці до зошита-словника) та семантизацію (розкриття значення слова та встановлення зв'язку між назвою та поняттям).

2) Текстовий. На цьому етапі проводиться тренування засвоєння слів через ознайомлення з лексичною одиницею в тексті або реченні. Засвоєні лексичні одиниці краще усвідомлюються поєднаннях та різноманітних контекстах. Чим частіше нові слова зустрічаються в тексті, тим ефективніше вони засвоюються.

3) Післятекстовий. На цьому етапі відбувається застосування лексичної одиниці у вербальній мові. Це може бути переказ прочитаного тексту або створення діалогу в ході обговорення.

Основні етапи навчання нововведеної лексики на етапі її семантизації учнів 5-6-х класів на уроці англійської мови можемо описати послідовно:

- а) презентація нових ЛО;
- б) організація засвоєння нових ЛО;
- в) організація відтворення засвоєних ЛО в усному або писемному мовленні;
- г) якісний контроль.

Доцільний та ефективний відбір лексичних одиниць для презентації учням 5-6-х класів, які полегшують процедуру роботи на усіх етапах зі словниковим мінімумом та методичними критеріями, такими науковцями як С. Ніколаєвою [39] був знайдений вихід з ситуації та «введений додатковий перелік критеріїв відбору лексичних одиниць: багатозначність, частотність, словотворча здатність.

Наскільки високі показники слова відповідно до цих критеріїв, настільки й важливі та потрібні вони для включення їх до словникового мінімуму під час розвитку лексичної компетентності учнів 5-х класів» [39, с. 333]. Активний та пасивний словниковий запас формують той лексикон, який іноді називають існуючим або фактичним, саме цей лексикон служить основою для створення латентного словника. Латентна лексика відрізняється від існуючої лексики, яка складається з відомих лексичних одиниць, що використовуються учнями для висловлення своїх ідей або сприйняття ідей інших. Латентний словник включає невідомі слова, значення яких читач або слухач може припустити, зустрічаючи їх під час читання або прослуховування.

Додаткові критерії відбору лексичних мінімумів для навчання англійського спілкування повинні включати:

- культурологічні та країнознавчі цінності: лексичний матеріал повинен віддзеркалювати факти, норми та цінності англійської культури;
- типовість: відбір національних реалій, які наочно відображають актуальні аспекти сучасної дійсності та надають чітке уявлення про Велику Британію;
- сучасність та загальні знання про середовище носіїв мови;
- чітка диференціація від рідної культури учнів, враховуючи неповну або часткову неадекватність країнознавчих фонів.
- урахування адресата відбору: лексичний матеріал повинен відповідати віковим особливостям та інтересам учнів;
- функціональність: орієнтація на формування активного чи пасивного лексичного мінімуму;
- тематичність: організація лексичного матеріалу відповідно до певних тем.

З огляду на соціокультурний аспект навчання, лексичний мінімум для середньої школи повинен бути насиченим національними реаліями. Це включає антропоніми, топоніми, що охоплюють назви континентів, країн, річок, міст,

вулиць; етнографічні реалії, такі як назви їжі, елементів одягу, видів спорту, тварин, рослин, грошових одиниць та речей побуту, які використовують учні п'ятих-шостих класів. Також важливі реалії культури та освіти, такі як назви персонажів казок, фільмів, мультфільмів, видатних постатей. Джерелами відбору лексичного матеріалу слід використовувати автентичні матеріали, такі як зразки літератури, англійського фольклору, словники, відеозаписи автентичних фільмів. Важливо обмежити вибір лексичного матеріалу в межах конкретної тематики згідно шкільної програми.

Наукові дані вказують на існування методичної засади, яку називають диференційованим підходом у засвоєнні лексичних одиниць. Цей підхід є обов'язковим для підвищення ефективності процесу навчання лексики, включаючи вибір словникового матеріалу, його презентацію та закріплення. Диференційований підхід ґрунтується на методичній типології, яка передбачає градацію труднощів у засвоєнні. Метою диференціації в навчанні лексики є створення умов для максимального розвитку мовних здібностей, нахилів та задоволення пізнавальних потреб і інтересів кожного учня під час засвоєння лексичних одиниць. У розумінні диференціації можна виділити три основні аспекти: «врахування індивідуальних особливостей учнів, групування на основі цих особливостей та різноманітність навчання в групах. Форми диференціації включають виконання завдань різного рівня складності та контроль допомоги вчителя з урахуванням потреб учнів. Учитель може пропонувати завдання кожному учневі або дозволяти учням самостійно вибирати завдання. При цьому обсяг допомоги визначається самим учнем за умови помірної втручання вчителя» [48, с. 111].

Диференційовані завдання різного рівня складності мають кілька напрямків використання. По-перше, вони спрямовані на ліквідацію прогалин у знаннях учнів, надаючи їм можливість вдосконалювати свої навички на відповідному рівні. Ці завдання враховують наявні знання учнів з конкретної теми, допомагаючи індивідуалізувати навчання під кожного учня. Учителі,

дозуючи свою допомогу, можуть застосовувати різноманітні стратегії для надання диференційованої підтримки. Наприклад, розбивати текст чи вправи на самостійні частини, надавати завдання з письмовою інструкцією, або використовувати підготовчі вправи та наочний матеріал. Важливою складовою успішного засвоєння знань учнями та допомоги вчителя при організації роботи на уроці є використання різнорівневих завдань. Це означає, що вчитель повинен розуміти, що завдання для учнів повинні бути оптимальними не лише за рівнем їх розвитку і успішності, але й враховувати їхні здібності та нахили. Такий підхід дозволяє ефективно враховувати індивідуальні потреби кожного учня у навчанні.

Іншим, не менш важливим, методичним підходом на думку Гончаренко С. є «міжмовна інтерференція, яка впливає пошук та вибір слів, а також на правильність їх вживання впливає як рідна мова, так і мова, що вивчається. Їх вплив може бути позитивним та негативним. Перший називають перенесенням, другий – інтерференцією. Остання характерна для середнього ступеню навчання, коли учні набувають достатньо мовного досвіду. Раніше сформовані і більш міцні навички інтерферуються з новими, що призводить до помилок у вживанні лексики, у її змістовому сприйманні на слух і при читанні. Відомо, що причиною виникнення інтерференції є різниця в системах мови, що вивчається, та рідної мови. Система мови на будь-якому рівні у (тому числі і на лексичному) являє собою систему опозицій мовних явищ» [22, с. 201].

При зіткненні двох мов у свідомості учнів вивчені явища не порівнюються з явищами рідної мови, але включаються в систему, подібну до рідної мови, через опозиції. Існують специфічні методи для зменшення негативного впливу міжмовної взаємодії, такі як порівняльний аналіз і пояснення складних лексичних одиниць, виявлення міжмовних еквівалентів, використання вправ для зіставлення або контрасту, застосування наочного матеріалу та усного випередження, використання вправ на переклад, впровадження механізму самоконтролю для аналізу власних помилок тощо.

Таким чином, потенціал засвоєння лексичної компетентності приводить в дію розвиток чотирьох основними видів мовленнєвої діяльності:

- 1) говоріння;
- 2) читання;
- 3) письма;
- 4) аудіювання.

У процесі методики навчання та викладання англійської мови особлива увага приділяється прийомам оволодіння новими словами на трьох етапах:

1. Підготовчий/ознайомчий етап передбачає знайомство з новими лексичними одиницями та визначення значень невідомих слів через перекладні або безперекладні засоби.

2. Етап автоматизації ЛО може включати створення "ментальної карти/mindmap" та вправу на пошук синонімів, антонімів та асоціативних слів з використанням нових ЛО. Цю вправу можна створити традиційним методом, використовуючи аркуші паперу, або використовуючи онлайн-платформи, такі як Bamboozle [53], Coggle [56] або JeopardyLabs [59].

3. Етап застосування ЛО спрямований на активізацію потенційного словникового запасу та його використання на практиці. Завдання можуть включати перегляд відео чи коротких фільмів для обговорення змісту та основних ідей. Різноманітні навчальні вправи та відео доступні на платформах BBC [60], Lingualeo [61] або British Council [55].

Застосування інноваційних технологій та методик навчання допоможе зробити процес лексичного опанування більш цікавим та дозволить учням впізнавати вивчені лексичні одиниці в усному та письмовому мовленні. Для підкорення всіх трьох етапів вивчення лексичних одиниць важливо не лише удосконалювати традиційні та новітні методи, вправи та контрольні засоби, але й звертати увагу на їхню інноваційність та актуальність.

«Ефективна організація процесу навчання залежить не лише від доцільності вибору традиційних некомунікативних, умовно-комунікативних та комунікативних вправ, засобів навчання, стратегій, методів контролю, але й від критерію їх інноваційності та актуальності» [6].

Задля формування та розвитку англомовної лексичної компетентності найкращим рішенням є використання сучасних технологій та інтерактивних методів, таких як метод повного фізичного реагування, інформаційні технології та прийоми, що дозволяють зробити уроки в 5-6-х класах більш цікавими та інформативними для учнів.

Отже, ми визначили, що процес розвитку лексичної компетентності на уроках англійської мови можна розділити на етапи, що сприяють більш ефективному вивченню та засвоєнню лексичних одиниць. Таким чином, перший етап - ознайомлення учнів із новими лексичними одиницями, другий - етап автоматизації дій учнів із новими лексичними одиницями. Також встановлено існування трьох додаткових етапів - дотекстового, текстового та післятекстового. Це підводить до висновку, що для формування лексичного досвіду необхідні не лише знання формально-структурного характеру, але й розуміння ситуативних, соціальних та контекстуальних правил, а також оволодіння соціокультурними та лінгвістичними аспектами лексики.

1.3. Особливості застосування вчителем методу повного фізичного реагування (total physical response)

Однією з найбільш ефективних, на нашу думку, стратегій для розвитку лексичної компетентності учнів 5-6-х класів є використання методу повного фізичного реагування (Total Physical Response – TPR), який був розроблений американським вченим Джеймсом Ашером на початку 1960-х років і успішно впроваджений в багатьох країнах світу. Ця методика поєднує в собі знання з педагогіки, психології та методик вивчення іноземних мов, спрямовуючи навчання на особистісні здібності та навички школярів.

Декілька відомих іноземних вчених, зокрема Ф. Гуен, Г. Палмер і Дж. Ашер, першими звернули увагу на можливість навчання мов через фізичні дії учнів. Протягом тривалого часу вони проводили дослідження цього методу на різних вікових групах. Кожен з них прагнув створити метод, що не лише ефективно вивчає мови, але й стимулює навчання.

Доктор Джеймс Ашер був лінгвістом та психологом, який цікавився тим, як люди навчаються мовам. Він розробив метод повного фізичного реагування, спираючись на природний спосіб, яким діти вивчають рідну мову. Основна ідея методу повного фізичного реагування (total physical response) полягає в тому, щоб навчати мову через фізичні дії та реакції, подібні до тих, які використовуються у вивченні рідної мови. Учні отримують команди іноземною мовою та реагують на них фізично. Наприклад, вчитель може сказати "Підніміть руку", і учні повинні підняти руку. Такі дії приводять до автоматизації лексичних одиниць в психіці школярів, а також сприяють підсвідомому запам'ятовуванню без необхідності активного завчання слів та вирізів.

Цей метод сприяє активному залученню учнів та стимулює використання області мозку, відповідальної за рух та дії, а також вивчення мови.

В Україні на важливість більш активного використання цього підходу наголошують Н. Склярєнко, І. Горець і О. Мисечко.

Метод повного фізичного реагування (TPR – скорочено від повної назви методу англійською мовою «Total Physical Response») – це «метод навчання іноземної мови через використання фізичних рухів, як реакції на усні стимули, команди, інструкції. Для школярів цей метод застосовується у вигляді виконання команд, рухливих ігор, ілюстрації жестами й мімікою певних дій і ситуацій тощо. Такий метод навчання ідеально підходить для учнів до 7 класу, оскільки їм притаманне бажання постійно рухатися, імітувати, фантазувати» [52, с. 11].

Даний метод має низку переваг, а саме відсутність:

- використання алфавіту;
- використання транскрипції;

- потреби в перекладі;
- необхідності вивчення правил;
- виникнення стресових ситуацій;
- обов'язкої комунікаційної взаємодії.

Учні середніх класів відзначаються переважно конкретним (образним і дійовим) способом мислення. Учні 5-6-х класів не завжди звертають увагу на граматичні відношення слів та зазнають труднощів в узагальненні ідей. У них ще не сформоване вміння працювати з абстрактними поняттями, а їхні уявлення про науку пронизані конкретністю та схильністю до деталізації.

Процес формування мислення у цього вікового періоду лише розпочинає відображати важливі властивості та ознаки предметів та явищ, що дозволяє середнім школярам робити перші узагальнення та висновки. Саме через це таким учням легше наслідувати те, що вони бачать, повторювати за вчителем або товаришами по класу. Це надає їм необхідні навички для подальшого навчання.

Основні психологічні особливості учнів 5-6-х класів включають:

- велике зацікавлення в грі, драмі та розвагах;
- різке переосмислення свого соціального статусу, зміну акценту від активності в грі до акцентування уваги на навчанні;
- швидкий розвиток вольових якостей (здатність до концентрації уваги);
- швидкий розвиток інтелектуальних можливостей;
- нестабільність у плануванні дій, велику енергію та активність;
- обмежене використання своєї пам'яті, здатність до імітації тощо.

Також відомо, що учні 5-6-х класів усвідомлюють що їм кажуть іноземною мовою без обов'язкового розуміння кожного слова. Інтонація, жести, вираз обличчя мовця та обставини мовлення допомагають школярам зрозуміти значення незнайомих слів. Після приблизного вловлення змісту та контексту приходить розуміння мови.

Також відомо, що мотивація до навчання та емоційний стан школярів в значній мірі залежать від їхнього інтересу до навчальних предметів та зовнішніх

мотивів навчання у школі. Таким чином, вчитель повинен активно працювати над збільшенням інтересу учнів до іноземної мови. Це можна досягти за допомогою цікавого та новаторського змісту та форм викладу матеріалу, різноманітних вправ, рольових ігор, віршів, аудіо та відеозаписів, постійного впровадження різноманітних видів навчальних діяльностей на уроках, а також метод повного фізичного реагування.

Саме тому метод повного реагування позитивно впливає на мотивацію учнів завдяки своїй інтерактивності та емоційній залученості при сприйнятті навчального матеріалу. Так як метод повного фізичного реагування (total physical response) полягає у фізичній активності, вона в свою чергу активує різні зони мозку, зокрема ті, що відповідають за пам'ять та емоції.

Таким чином, за допомогою методу повного фізичного реагування, учні не просто слухають і запам'ятовують слова чи вирази, вони фактично взаємодіють із ними фізично. Це робить навчання більш динамічним і захоплюючим. Учні можуть сприймати навчальний процес як гру, де вони можуть брати участь у веселих та активних активностях. Це значно підіймає рівень мотивації вивчати іноземну мову.

Для перевірки впливу методу повного фізичного реагування на мотивацію учнів, можна провести експеримент, в якому порівнюватимуться результати груп, які використовують метод повного фізичного реагування і традиційний метод навчання. Окрім цього, можна використовувати анкети для оцінки рівня мотивації, а також спостереження за активністю та участю учнів під час занять. Додатково, можна провести інтерв'ю з учнями, щоб детально вивчити їхні враження та думки щодо навчання з використанням методу TPR порівняно із традиційним підходом.

Такий комплексний аналіз дозволить отримати об'єктивні дані про вплив даного методу на мотивацію учнів та визначити переваги цього методу в порівнянні із звичайними методами навчання.

Метод повного фізичного реагування «ґрунтується на взаємодії мовлення та дій, де вивчення мовлення здійснюється через фізичну (моторну) активність. Цей метод пов'язаний з теорією сліду пам'яті в психології, яка стверджує, що часте та інтенсивне фіксування зв'язків у пам'яті призводить до сильних асоціацій і збільшує ймовірність їх відтворення. Відтворення може відбуватися як вербально, так і разом з моторною активністю. Комбінація вербальної і моторної активності сприяє підвищенню ефекту запам'ятовування» [15, с. 98].

Цей метод, у своєму загальному вигляді, використовується для вивчення мови за допомогою команд і заохочує виявлення розуміння матеріалу через фізичні рухи.

Метод TPR базується на природній біологічній властивості людського мозку, яка передбачає, що засвоєння будь-якої мови відбувається найефективніше, коли сприймання передує продукуванню мовлення. «Відомо, що діти, навчаючись говорити, спочатку розуміють, а потім починають говорити. Цей процес відбувається з різницею приблизно в один рік, зауважують деякі методисти-практики» [36, ст. 10].

Різні відділи мозку відповідають за розуміння та говоріння і розташовані у різних півкулях мозку. Наприклад, зона Брока відповідає за мовлення і розташована в лобовій частині лівої півкулі. Пошкодження цієї зони може призвести до ситуації, коли людина розуміє сказане, але не може сама говорити. Зона Верніке, розташована у правій півкулі мозку, відповідає за розуміння мовлення. Якщо ця область пошкоджена, людина може говорити, але не розуміти сказане. Коли дитина отримує завдання «*Listen and repeat after me*», обидві частини мозку одночасно активізуються.

Використання методу TPR активізує обидві ділянки мозку по чергово, оскільки досвід при реагуванні фізично на команду або слово/фразу включає спочатку одну, а потім іншу півкулю. Цей факт активності мозку сприяє розвитку навичок і робить процес вивчення матеріалу більш ефективним.

Враховуючи всі вказані психологічні особливості учнів 5-6 класів, можна стверджувати, що метод повного фізичного реагування відповідає їх віковим, фізіологічним і психолого-педагогічним особливостям. З цього можна зробити висновок про ефективність використання TPR у формуванні іншомовної компетентності середніх школярів.

Основна ідея методу повного фізичного реагування (TPR) полягає в узгодженні мовлення і фізичних дій, а саме у використанні фізичної активності для розвитку лексичної компетентності учнів.

Основні принципи даного методу:

- Фізична активність як засіб навчання. Учні виконують різноманітні фізичні дії відповідно до мовних інструкцій. Це може включати рухи руками, рухання по класу, імітацію дій тощо.

- Учні взаємодіють з мовою природним чином. Навчання відбувається через природний процес взаємодії, подібний до того, як діти вивчають свою рідну мову, де слова пов'язані з діями та конкретним контекстом.

- Учень стає активним учасником. Учні, виконуючи фізичні дії, стають активними учасниками навчального процесу, що сприяє залученню і збереженню їхнього інтересу.

- Використання імперативних конструкцій. У викладі використовуються імперативні конструкції, які спрощують мовлення та створюють зрозумілі інструкції для учнів.

Цей метод застосовується на уроках іноземних мов для активізації мовлення, покращення сприйняття мови та створення природного середовища для вивчення. Професійні вчителі і мовні лінгвісти визнають метод повного фізичного реагування як ефективний спосіб покращити комунікативні навички та розуміння іноземної мови, особливо на початкових стадіях вивчення. «Замість того, щоб просити учнів тихо сидіти на місці, завдання вчителя заохотити школярів вставати, пересуватися класом і виконувати фізичні вправи. Таке

комплексне введення в комунікативний процес сприяє повному заглибленню учня в іншомовне спілкування» [34, ст 21].

Метод повного фізичного реагування можна використовувати для практикування роботи з такими лексичними одиницями:

- Дієсловами/Verbs (переважно тими, що позначають рух);
- Прислівниками та прикметниками/Adverbs and adjectives;
- Предметами, що є в класі/Classroom language
- Наказовис способом дієслова та інструкції/Imperatives/Instructions
- Сторітелінг/Storytelling
- Пісні та римівки/Songs and chants.
- Лексики, пов'язаної з емоціями та станами (*laugh, cry, sleep*).
- Вивчення прийменників та просторових відносин (*Put the book under the table*).
- Вираження дій на позначення рухів (*run, jump, crawl, lay down*).
- Опису предметів та їх властивостей (*big, small, round, narrow*).
- Вивчення англomовних прислів'їв та виразів (*Actions speak louder than words*).
- Інструкції для гри та команди (*Pass the ball to me*).

хоча деякі вчителі цього не усвідомлюють, але елементи методу повного фізичного реагування регулярно використовуються на кожному занятті, особливо коли вчитель встановлює контакт з учнями на початку уроку і організовує навчальний процес, наприклад такими фразами:

- *please stand up;*
- *please sit down;*
- *please open the book.*

Засновник методу повного фізичного реагування Джеймс Ашер [41] подає класифікацію дій-реакцій учнів на мовленнєві та фізичні вказівки вчителя. Так, він виділяє наступні «види вправ:

- TPR-B ("TPR with body"), які включають все (рухи, дії, накази), що може бути виконано за допомогою загальних рухів тіла. Наприклад, вправа "*Teacher says: stand up, sit down, turn around, turn right, turn left, play guitar, go skiing, run, jump, play tennis, swim, play golf, touch your cheek, play basketball.*

- TPR-O ("TPR with objects"), які засновані не лише на вивченні окремих слів, а й на виконанні певних дій з предметами. Наприклад, вправа "*At the stationery store*": В учнів на партах розкладено канцелярське приладдя. Вчитель, називаючи певний предмет, вказує яку дію та з яким предметом потрібно зробити. Учні мають повторити дії за наказом учителя. Наприклад: *Take a pencil, write your name with the pencil, take an eraser and erase the name.*

- TPR-P ("TPR with pictures"). Тематичні малюнки є надзвичайно ефективним засобом навчання іноземної мови, особливо на початкових етапах вивчення. Наприклад, вправа "*Sunday breakfast*": На столі вчителя розкладені картки із зображенням страв / овочів / фруктів / напоїв. Вчитель словесно просить учнів дати йому саме той продукт харчування, який він називає, учні по одному підходять до дошки та приносять картки з малюнками.

- TPR-S (TPR-Storytelling). Цей вид вправ включає в себе розігрування невеличких історій вчителем або учнями, це може бути розігрування історій з картинок або казок, обов'язковою умовою є залучення фізичних активностей тіла. Наприклад: *We are going to the forest. Look! What do you see? Oh no! A big bear is coming! Run! Run away from the bear! Now, let's hide behind the trees»* [41, p. 221]

Також можна використовувати даний метод комплексно: школярі під керівництвом учителя образно описують малюнки до казки. Обговоривши зміст малюнків, вчитель пропонує учням розіграти розповідь або казку від початку до кінця. Один учень коментує казку чи розповідь словесно, інший демонструє сюжет на собі. Далі учні міняються ролями. Вчителю варто регулярно практикувати такі активності, побудовані не тільки на роботі вчителя з учнями, але й парній та груповій взаємодії, адже форми роботи притаманні методу

повного фізичного реагування спрямовані не лише на засвоєння нових лексичних одиниць, але й на забезпечення творчої співпраці та взаємодії учнів.

Використання методу повного фізичного реагування на уроках іноземної мови надає вчителю додаткові можливості формування таких базових навичок учнів:

- критичного мислення: розвиває здатність аналізу та обдуманого вирішення проблем;
- креативності: сприяє розвитку творчого підходу до завдань та ситуацій;
- артистичності: розвиває відчуття власного тіла, вміння невербально демонструвати вербальні повідомлення;
- колаборації: підтримує спільну роботу та взаємодію між учнями;
- автономності: формує самостійність та навички для подальшого навчання і професійного розвитку;
- міжкультурного усвідомлення: сприяє розумінню та повазі до різних культур і парадигм світу.

Розглядаючи психологічні особливості пізнавальної діяльності учнів 5-6-х класів, можна зазначити, що підхід до навчання, ґрунтований на методі TPR, характеризується такими перевагами:

- 1) Зменшує стрес від навчання, робить процес вивчення мови захоплюючим та цікавим;
- 2) підвищує мотивацію учнів до вивчення англійської мови;
- 3) сприяє глибокому засвоєнню знань, забезпечуючи їх тривалу запам'ятовуваність;
- 4) структурує та встановлює дисципліну серед учнів;
- 5) допомагає повністю зануритись в англійське середовище;
- 6) не вимагає значної підготовки чи великої кількості матеріалів, отже економить час вчителя;

7) активізує обидві півкулі головного мозку, сприяючи повному залученню до навчання;

8) може бути застосований до вивчення будь-якої мови, окрім англійської;

9) успішно використовується як в груповій, парній, так і в індивідуальній формі роботи.

Важливий принцип методу повного фізичного реагування (TPR) – неможливо збагнути те, чого я не робив. Замість того, щоб бути пасивними слухачами, учнів варто своїм прикладом залучати до занурення у вивчення мови, а саме заохочувати повторювати рухи, лексику, брати участь в іграх, танцях та інших видах діяльності з використанням даного методу. На уроках англійської мови в школі застосовується безліч різноманітних TPR-вправ: рухливі пісні, рухливі ігри, рухливий сторітелінг, робота з флешкартками та багато іншого. Метод повного фізичного реагування доцільно використовувати на будь-якому етапі заняття та вивчення лексики, адже він виявляє безліч переваг у порівнянні з іншими методами, особливо при використанні цього методу вчителем при викладанні іноземної мови учням 1-6-х класів. TPR стимулює як активне, так і пасивне використання іноземної мови, дарує задоволення та захоплення від навчання, забезпечує активний темп уроку, сприяє розвитку пам'яті та уваги школярів. Метод може бути успішно використаний для різних груп учнів за їхніми характеристиками, рівнем знань та віком, як під час вивчення лексичного матеріалу, так і під час слухання та читання. Він не вимагає значної підготовки чи матеріалів, сприяє активізації обох півкуль головного мозку. Підхід, заснований на методі TPR, зменшує стрес від навчання, роблячи шкільний процес цікавим та захоплюючим. Щоб максимізувати його ефективність, вчителю важливо враховувати індивідуальні та психологічні особливості учнів, відповідно підбирати матеріали та завдання, створюючи приємну атмосферу для навчання. За словами Дж. Ашера, роль учителя полягає не стільки в самому

викладанні, скільки в створенні умов для самостійного, автономного навчання, де вчитель виступає як режисер п'єси, а учні – як актори. [52].

Доцільно зауважити, що TPR (Total Physical Response), метод повного фізичного реагування, призначений для вивчення мови завдяки органам чуття, підходить для учнів усіх типів: кінестетичного, аудіального і візуального переважного типу сприйняття та засвоєння інформації. Метод передбачає запам'ятовування нових слів, фраз і лексичних конструкцій за допомогою використання жестів, виконання команд, пантоміми, танців та ігор. Такий підхід дозволяє ефективно вивчати велику кількість слів за допомогою асоціацій.

Звичайно, як і будь-який метод, він має свої переваги та недоліки. Перечислимо переваги даного методу:

1. Веселе та легке запам'ятовування. Так як учні 1-6 класів найкраще запам'ятовують матеріал, коли він подається у вигляді ігор та рухливих вправ, таке навчання сприяє ефективному запам'ятовуванню нових лексичних одиниць, а також створює веселу, ненапружену атмосферу на занятті англійської мови.

2. Цікавість та рухливість. Ігри та рольові вправи не дозволяють дітям нудьгувати, створюючи цікаве та динамічне навчальне середовище.

3. Можливість застосування у парах та великих групах. Метод можна успішно використовувати навіть у великих класах без втрат ефективності навчання.

4. Неможливість використання української мови. За допомогою TPR можна легко впроваджувати автентичні пісні, казки та розповіді без використання рідної мови учнів.

Окрім цього, варто зауважити деякі недоліки методу:

1. Неприйняття деякими учнями. Вчитель може стикнутись з несерйозним ставленням до фізичних активностей на уроці, причиною цього часто є страх учнів здатись смішними або дивними.

2. Обмежена ефективність методу для вивчення граматики. Метод повного фізичного реагування менш ефективний для вивчення граматики, оскільки граматичні конструкції неможливо пояснити через фізичні вправи.

І хоча деякі граматичні конструкції можна автоматизувати, найбільшу ефективність метод повного фізичного реагування показав в процесі формування саме лексичної компетентності учнів.

Отже, метод повного фізичного реагування (TPR) визначається своєрідністю та ефективністю використання на уроках іноземної мови. Особливість методу полягає в тому, що навчання відбувається через активну фізичну взаємодію учнів з власним тілом. Це надає можливість зрозуміти та імітувати мовлення, сприяючи ефективному засвоєнню лексичного матеріалу.

Використання методу TPR сприяє зниженню стресу в навчанні, оскільки робить навчальний процес цікавим та захоплюючим для учнів. Велика перевага полягає у тому, що метод активізує обидві півкулі головного мозку, забезпечуючи більш повне засвоєння матеріалу. Крім того, використання фізичних рухів під час навчання дозволяє створювати чіткі асоціації, що сприяє тривалому запам'ятовуванню інформації.

Однак, важливо враховувати обмеження методу TPR. Він найбільш ефективний для початкового етапу вивчення мови та розвитку базової лексики. Для досягнення кращих результатів викладачам слід ретельно планувати уроки із залученням даного методу і створювати контекстуалізовані ситуації, в яких учні зможуть активно взаємодіяти з мовою. Крім того, важливо розуміти, що метод TPR є лише одним зі складників комплексного підходу до вивчення лексики та мови загалом.

Основною вимогою до вчителя при застосуванні методу TPR є креативність у вигадуванні рухів та ситуацій, адаптованих до вікових та індивідуальних особливостей учнів. Завдяки цьому метод не лише сприяє формуванню лексичної компетентності, але й стимулює загальний інтерес до

вивчення іноземної мови, забезпечуючи динамічний та ефективний процес навчання.

2 ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПОВНОГО ФІЗИЧНОГО РЕАГУВАННЯ (TOTAL PHYSICAL RESPONSE) В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5-6-х КЛАСІВ

2.1 Практичне значення методу повного фізичного реагування (total physical response) для формування англomовної лексичної компетентності учнів 5-6х класів

Сучасний освітній процес вимагає пошуку ефективних методів, спрямованих на покращення рівня лексичної компетентності учнів. Одним із інноваційних підходів є використання методу повного фізичного реагування (total physical response) на уроках англійської мови для учнів молодшого підліткового віку.

Заснований на принципах педагогіки когнітивного розвитку та психолінгвістики, TPR (total physical response) визначається як «механізм інтеграції фізичних реакцій із мовленнєвими інструкціями, спрямований на активізацію словникового запасу учнів» [4, с. 50]. Цей метод визнаний як ефективний інструмент для формування лексичної компетентності, адже він стимулює не лише аудіалінгвальний, а й кінестетичний канали сприймання, забезпечуючи неймовірну пластичність у процесі навчання.

Для успішного впровадження даного методу на уроках англійської мови важливо створити структуровані та цікаві завдання. Для вивчення нового лексичного матеріалу, основна складова якого є іменниками важливо не лише взаємодіяти з власним тілом, але й створити умови для учнів, в яких вони зможуть побачити, а в ідеальних умовах і доторкнутись до предметів, назви яких вивчаються. Наприклад, учитель може використовувати фізичні вправи для навчання нових слів та виразів пов'язаних із тілом, рухом, а також діями та ситуаціями з повсякденного життя.

Приклад 1: рольова гра "In the Kitchen"

Учитель може створити сценарій для вивчення лексики, пов'язаної із кухнею. Учні виконують дії, такі як "*Chop the vegetables*", "*Stir the soup*" "*Wash the dishes*" використовуючи реальні предмети або імітуючи рухи, що сприяє усвідомленню та запам'ятовуванню слів.

Приклад 2: Рухливий алфавіт.

Учні можуть використовувати своє тіло, щоб утворювати літери англійського алфавіту. Кожен учень обирає літеру та представляє її рухом чи позою. Решта класу повинна визначити, яка літера представлена. Це сприяє запам'ятовуванню літер та їх звуків, отже приведе до швидшого розпізнавання лексичних одиниць.

Приклад 3: Рольова гра "*At the Market*".

Учні можуть відтворити сценарій покупок в магазині або на ринку. Кожен отримує роль продавця або покупця та використовує вивчену лексику для проведення діалогів. Це допомагає в контексті використовувати нові слова та фрази. Важливо взаємодіяти з предметами, які «купаються» та «продаються» та рухливо розігрувати діалоги. Окрім цього, така вправа сприяє залученню елементів реального життя на урок англійської мови, а отже несе не лише теоретичний, але й практичний результат, який є одним з основних принципів Нової Українською Школи (залучення реального практичного досвіду в освітній процес).

Приклад 4: «*Weather Conditions*».

Учні можуть відтворити рухи та дії, пов'язані з природними явищами. Наприклад, для вивчення слова "*rain*", учень може імітувати падіння крапель дощу, а для "*wind*" - рух вітру. Це сприяє асоціації слів з конкретними об'єктами та явищами.

Приклад 5: Сторітелінг

Учитель може вигадати коротку історію або сценарій, а учні повинні використовувати рухи та жести, щоб відтворити події та дії персонажів. Це допомагає використовувати нові слова та фрази в реальному контексті.

Приклад 6: Мімічні діалоги

Учні можуть розіграти короткі діалоги, використовуючи лише міміку та жести. Наприклад, для цього завдання знадобиться 2 стільчика – імітація автомобіля. Один учень може виконувати роль водія таксі, а інший – пасажира, не використовуючи слова, а лише вираз обличчя та рухи. Це допомагає розвивати комунікативні та артистичні навички, а також зробити урок більш захопливим.

Приклад 7: Спортивні ігри

Учні можуть використовувати слова та вирази англійською мовою під час фізичних вправ чи спортивних ігор. Наприклад, під час гри в футбол, учні можуть використовувати фрази, що пов'язані з грою, як "*Pass the ball*" або "*Score a goal*". Це робить вивчення мови більш динамічним та зацікавлюючим, а також містить в собі принцип поєднання уроку англійської мови та уроку фізичного виховання.

Застосування вчителем методу повного фізичного реагування на уроках англійської для учнів 5-6 класів призведе до позитивних результатів, якщо залучити максимум уваги та розробити захоплюючі ігрові завдання. Таким чином учні не лише засвоюватимуть нові слова та вирази, але й розвиватимуть мовні навички через фізичну активність. Вивчення стає цікавішим, а мотивація учнів вивчати іноземну мову зростає.

Ще однією важливою складовою методу повного фізичного реагування (total physical response) є його вплив на мотивацію учнів. За допомогою фізичної активності та взаємодії із мовою, учні розвивають не лише лексичну компетентність, а й внутрішню мотивацію до вивчення англійської мови. Важливість залучення рухів та дій до навчального процесу важко переоцінити, адже це створює позитивне сприйняття навчання та високий ступінь осмислення матеріалу. Це підсилює внутрішню мотивацію, що відіграє ключову роль у процесі навчання та досягненні високих результатів. Таким чином, метод повного фізичного реагування визначається не лише як інноваційний підхід до навчання, але й як справжня каталізатор мотивації, що забезпечує збалансоване

та продуктивне формування лексичної компетентності серед учнів середнього шкільного віку.

2.2 Розробка системи вправ на базі методу повного фізичного реагування (total physical response) для формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів

При розробці системи вправ для розвитку та формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів з використанням методу повного фізичного реагування (total physical response) ми дотримувались системного підходу. У цьому контексті, термін "система" розглядається як «комплекс елементів, які взаємодіють та утворюють внутрішню цілісність і єдність» [47]. Систематичність є ключовою характеристикою цієї системи, що дозволяє досягати прогресу в опануванні ключових компетентностей.

Розробка та впровадження системи вправ для розвитку лексичної компетентності учнів 5-6-х класів з використанням методу повного фізичного реагування ґрунтується на системному підході та враховує ряд важливих аспектів. У цьому випадку, системність вправ означає їхню органічну взаємодію та створення цілісної структури, враховуючи конкретні особливості учнів:

У процесі розробки системи вправ, враховувалися наступні критерії, а саме:

1. Розумові здібності учнів. Вибір вправ здійснювався згідно рівня розуміння та сприйняття учнів 10-11-ти років з урахуванням їхніх психологічно-розумових здібностей задля сприяння кращому запам'ятовуванню.

2. Рівень умінь та навичок. Система вправ враховувала рівень підготовки учнів задля прогресу та розвитку лексичних умінь і навичок учнів.

3. Розвиток автономії. Вправи сприяли не лише груповій, але й самостійній роботі учнів і стимулювали їхню ініціативу та самостійність у вивченні матеріалу.

4. Відповідність віку та інтересам. Вправи адаптовані конкретно віку та інтересам учнів 5-6 класів.

5. Використання технологій. Система вправ забезпечувала використання сучасних інтерактивних технологій, таких як Youtube, Boardmix та Quizlet.

У процесі розробки системи вправ використовувалися принципи систематичного та поетапного формування лексичних умінь і навичок. Система вправ була створена з урахуванням конкретних цілей вивчення та враховувала різні аспекти, такі як: мету використання, рівні складності, види діяльності, та порядок ключових компетентностей. Використання методу повного фізичного реагування сприяло створенню цікавого та ефективного середовища для формування лексичної компетентності учнів 5-6-х класів.

Після проведення педагогічного експерименту, а саме заповнення учнями бланків (Додаток В), метою яких було тестування рівня знань учнів чотирьох видів мовленнєвої діяльності: читання, письма, говоріння та аудіювання, було розроблено систему вправ на базі методу повного фізичного реагування (total physical response) для формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів. Впровадження вправ відбувалося у три етапи:

- 1) ознайомлення з ЛО (презентація мовних одиниць);
- 2) тренування (закріплення мовного матеріалу);
- 3) мовленнєва практика (розвиток навичок та вмінь використовувати лексику в різних видах мовленнєвої діяльності).

Першим етапом системи вправ є введення нових лексичних одиниць та ознайомлення з новим лексичним матеріалом, що передбачає формування первинних уявлень про лексичні одиниці. Розглянемо систему вправ для формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів.

Наведемо приклади окремих вправ, створених на базі використання методу повного фізичного реагування, які використовувалися під час роботи на другому (реконструктивному) етапі.

1. Рухливі пісні (TPR with body)

Мета: використовуючи засвоєну лексику проспівати пісню та відтворити рухи (Verbs).

За рівнем мовлення: дієслова.

Мова: одномовне.

Місце виконання: класне.

Режим виконання: груповий.

Інструкція: Now you are going to listen to the song. Let's sing and listen to the instructions! Your task is to reproduce movements and vocabulary from the video.

Пісня-привітання «*Hello, can you clap your hands?*» [57].

Школярі співають пісню і повторюють рухи.

Текст пісні:

Hello, hello. (Учні імітують рух привітання)

Can you clap your hands? (Плескають)

Hello, hello. (Учні махають долонями)

Can you clap your hands? (Плескають)

Can you stretch up high? (Тягнуться догори)

Can you touch your toes? (Торкаються пальців ніг)

Can you turn around? (Обертаються навколо себе)

Can you say, "Hello"? (Вимовляють «Hello»)

Hello, hello. (Махають долонями)

Can you stamp your feet? (Тупають ногами)

Hello, hello. (Махають долонями)

Can you stamp your feet? (Тупають ногами)

Can you stretch up high? (Тягнуться угору)

Can you touch your toes? (Торкаються пальців ніг)

Can you turn around? (Обертаються навколо себе)

Can you say, "Hello"? (Вимовляють «Hello»)

Hello, hello. (Учні імітують рух привітання)

Can you clap your hands? (Плескають в долоні)

Hello, hello. (Учні імітують рух привітання)

Can you stamp your feet? (Учні тупають ногами)

Рухлива пісня «Make a circle» на початку заняття [62].

Мета: використовуючи засвоєну лексику проспівати пісню та відтворити рухи (Verbs).

За рівнем мовлення: дієслова.

Мова: одномовне.

Місце виконання: класне.

Режим виконання: індивідуальний/груповий.

Інструкція: Now we are going to listen to the song. Let's sing and listen to the instructions! Your task is to reproduce movements and vocabulary from the video.

Текст пісні:

Time to make a circle. (Пора зробити коло)

Make a circle, big big big. (Утворіть велике коло)

Small small small. (Маленьке коло)

Big big big. (Велике коло)

Make a circle, small small small. (Маленьке коло)

Hello hello hello. (Імітують рух привітання)

Make a circle, round and round. (Йдуть по колу)

Round and round.

Round and round.

Make a circle, round and round.

Hello hello hello. (Імітують рух привітання)

Make a circle, up up up. (Тягнуться догори)

Down down down. (Вниз)

Up up up. (Вгору)

Make a circle, down down down.

Now sit down. (Сідають за парти)

Під час вивчення теми «Частини тіла» була використана рухлива пісня «One little finger» [67].

Мета: використовуючи засвоєну лексику проспівати пісню та відтворити назви частин тіла.

За рівнем мовлення: лексика пов'язана з частинами тіла (іменники).

Мова: одномовне.

Місце виконання: класне.

Режим виконання: груповий/індивідуальний.

Інструкція: Now we are going to listen to the song. Let's sing and listen to the instructions! Your task is to sing and repeat after the characters from the video.

Текст пісні:

One little finger, one little finger, one little finger.

(Рухають мізинцем та піднімають вгору)

Tap tap tap. (Стукають пальцями один об одного)

Point your finger up. (Піднімають мізинець вгору)

Point your finger down. (Опускають мізинець)

Put it on your head. Head! (Доторкаються голови або лоба)

One little finger, one little finger, one little finger.

(Піднімають мізинець, рухають ним)

Tap tap tap.

Point your finger up. (Піднімають мізинець вгору)

Point your finger down. (Опускають)

Put it on your nose. Nose! (Доторкаються носа)

One little finger, one little finger, one little finger.

(Піднімають вказівний палець, рухають ним)

Tap tap tap.

Point your finger up. (Піднімають догори)

Point your finger down. (Опускають вниз)

Put it on your chin. Chin! (Торкаються підборіддя)

One little finger, one little finger, one little finger.

(Рухають мізинцем)

Tap tap tap.

Point your finger up. (Піднімають мізинець вгору)

Point your finger down. (Опускають вниз)

Put it on your arm. Arm! (Доторкаються до руки)

One little finger, one little finger, one little finger.

(Піднімають мізинець, рухають ним)

Tap tap tap.

Point your finger up. (Вгору)

Point your finger down. (Вниз)

Put it on your leg. Leg! (Торкаються ноги)

One little finger, one little finger, one little finger.

(Піднімають мізинець, рухають ним)

Tap tap tap.

Point your finger up. (Піднімають вгору)

Point your finger down. (Опускають вниз)

Put it on your foot. Foot! (Торкаються стопи)

Put it on your leg. Leg! (Ноги)

Put it on your arm. Arm! (Руки)

Put it on your chin. Chin! (Підборіддя)

Put it on your nose. Nose! (Носа)

Put it on your head. Head! (Голови)

Now let's wave goodbye. Goodbye! (Імітують рух прощання)

Для повторення теми «Prepositions» була використана рухлива пісня «On in under by song» [66].

Мета: з викори засвоєну лексику проспівати пісню та відтворити прийменники місця.

За рівнем мовлення: прийменники (prepositions).

Мова: одномовне.

Місце виконання: класне.

Режим виконання: груповий/індивідуальний.

Інструкція: Now we are going to listen to the song. Let's sing and listen to the instructions! Your task is to sing and show the prepositions.

Текст пісні:

Where's the monkey? (Розводять руками)

Where is it? Where is it?

In the box. In the box.

(Імітують в повітрі коробку та вказують всередину)

Where's the bird? (Розводять руками)

Where is it? Where is it?

On the tree. On the tree. (Тягнуться догори)

Where's the snake? (Розводять руками)

Where is it? Where is it?

Under the rock. Under the rock.

(Імітують присідання та заглядування під камінь)

On, in and under. Yeah!

Where's the apple?

Where is it? Where is it?

In the box. In the box.

(Імітують в повітрі коробку та вказують всередину)

Where's the carrot?

Where is it? Where is it?

On the chair. On the chair.

(Показують на свій стільчик)

Where's the pumpkin?

Where is it? Where is it?

Under the bench. Under the bench.

On, in and under. Great!

(Тягнуться донизу)

Where's the book?

Where is it? Where is it?

On the desk. On the desk.

(Вказують на свої парти)

Where's the pencil?

Where is it? Where is it?

In the box. In the box.

(Показують всередину)

Where's the ruler?

Where is it? Where is it?

Under the chair. Under the chair.

(Дивляться під стільчик)

On, in and under. See you next time!

Ці вправи використовувалися на початку занять як фізкультхвилинка та warm-up activity. На етапі засвоєння нових лексичних одиниць використовувався різноманітний наочний матеріал (наочність, постери, різноманітні картки, зображення).

2. Робота з зображеннями (TPR with pictures and body).

Мета: ознайомитись з новою лексикою та сприяти ефективному запам'ятовуванню.

За рівнем мовлення: лексика пов'язана з видами спортом та дозвіллям (дієслова).

Мова: одномовне.

Місце виконання: класне.

Режим виконання: груповий/індивідуальний.



Рисунок 2.1 – Картки для презентації нових ЛО

На першому етапі презентації нових лексичних одиниць вчитель по черзі демонструє картки із зображеннями дій та озвучує лексичні одиниці англійською мовою (*to ski, to ride a bike, to play basketball, to go on a hike, to swim*). Учні повторюють декілька разів для ефективного запам'ятовування тематичної лексики.

Наступним етапом організації засвоєння слів вчитель тримає картку і показує рух, учні повторюють рух та проговорюють свої дії в теперішньому тривалому часі (*I'm skiing, I'm riding a bike, I'm playing basketball, I'm going on a hike, I'm swimming*).

При організації повторення засвоєного словникового запасу вчитель лише проговорює нову лексику, завдання учнів продемонструвати лексичні одиниці через свої рухи та дії.

Останнім є зміна порядку виконання дій, автоматизація. Учні в парах демонструють картки з назвами лексичних одиниць не вчителю, а одне одному та по черзі демонструють рухи.

На етапі контролю даного виду діяльності вчитель повторно показує учням рис. 2.1, тепер самі учні називають лексичні одиниці.

3. Активний сторітелінг (TPR-Storytelling)

Мета: ознайомитись з новою лексикою завдяки рухам тіла та сприяти ефективному розумінню казки.

За рівнем мовлення: словосполучення.

Мова: одномовне.

Місце виконання: класне.

Режим виконання: груповий/індивідуальний.

Організація даної активності вимагає від учнів переказу певної історії: казки (a fairytale), пригоди (an adventure story), жарту (a joke/an anecdote) чи

страшної історії (a horror-story). Важливою умовою є використання великої кількості часто повторюваних дій та жестів.

Тема уроку: «Частини тіла». Для застосування методу повного фізичного реагування ми обрали казку «Спляча красуня – The sleeping beauty».

Вивчення нових лексичних одиниць – на цьому етапі презентації нових лексичних одиниць вчитель демонструє картки з ЛО та супроводжує проговорювання лексики рухами власного тіла.

Казка містить такі ЛО:

A beautiful princess – вчитель долонями на себе знизу вверх імітує принцесу та посміхається, руками окреслює її довге волосся.

A very high tower – вчитель тягнеться руками догори та демонструє вежу.

A hundred years – вчитель дзеркально вимальовує цифру в повітрі.

A big forest – вчитель вимальовує багато дерев руками в просторі.

A handsome prince – вчитель демонструє принца, його руки на поясі, груди вперед.

A sword – вчитель імітує рухи меча в повітрі.

A kiss – вчитель імітує повітряний поцілунок.

Prince married the princess – вчитель пальцями демонструє обручку, яку надягає на підмізинний палець.

Процедура виконання даної вправи така:

1. Вчитель виразно розкажує невеличку казку та супроводжує відповідними рухами, учні запам'ятовують нову лексику та відповідні жести.
2. Вчитель розкажує казку, але виділені слова замінює рухами, діти називають словосполучення.
3. Учні відтворюють казку самостійно.

Текст казки: A long time ago there was a beautiful princess. She lived in a very high tower. A wicked fairy cast a spell and the princess slept for a hundred years. A big forest grew around the tower. One day a handsome prince came to the tower. He

took his sword and cut the trees. He saw the princess and woke her with a kiss. The prince married the princess and they lived happily ever after.

4. Рухливі ігри (TPR with body).

Гра «Who took the candy?». Цю гру найкраще організовувати з невеликими групами учнів (до 6-8 учнів). Для виконання цієї гри вчитель приносить на заняття картку із зображенням цукерки або справжню цукерку. Діти сідають у коло, руки за спиною, очі заплющені. Вчитель декілька разів проходить навколо дітей ззаду і дає комусь у руки цукерку. Той, кому вона дісталась, непомітно ховає її. Вчитель дає інструкцію відкрити очі та задає питання: «*Who took the candy from the candy bowl?*» «Хто взяв цукерку з цукерниці?» «*Ihor took the candy from the candy bowl!*» Ігор взяв печиво з банки (наприклад).

Тільки Ігор: «*Who? Me?*» Всі інші: «*Yes, you!*» (вказуючи на нього)

Тільки Ігор: «*Not me!*» (показує пусті руки)

Всі інші: «*Then who?*» (розводять руки)

Тільки Ігор: «*Olena!*» (вказує на Олену (наприклад))

Всі: «*Who took the candy from the candy bowl? Maryna took the candy from the candy bowl!*»

Гра продовжується, поки цукерка не знайдеться. Учні по черзі називають одне одного в пошуку загубленої цукерки.

Гра «Що я відчуваю?» (TPR with body).

Ця гра підходить як для представлення, так і для відпрацювання вже знайомої лексики на тему емоцій та рис характеру. Вона нагадує всім знайому гру «Крокодил», але націлена лише на лексичні одиниці на тему почуттів.

Вчитель заготовлює картки з назвами емоцій та станів, наприклад: «*tired / fit / bored / lazy / handsome / arrogant / humorous / creative / angry*».

Учні сідають в коло та по одному дістають картку. Завдання учнів продемонструвати емоцію без слів, лише з використанням власного тіла та міміки. Однокласники відгадують емоції та тягнуть картки по колу.

5. Наказовий спосіб / Instructions / Imperatives

Гра Last One Standing (TPR with body).

Учні стають у коло навколо вчителя. Спочатку всі стоять обличчям до вчителя.

Вчитель починає гру, називаючи конкретне слово або фразу, пов'язане з рухом чи дією, наприклад, "*turn around*" (розверніться) або "*clap your hands*" (плесніть в долоні).

Учні виконують вказану дію, а останній, хто виконав пізніше за всіх, виходить із гри, стає позаду вчителя та стежить за подальшими рухами.

Гра продовжується, і учні, які виконують дії останніми, виходять з гри по черзі.

Гра Last One Standing триває до того моменту, поки залишається лише один учасник, який є переможцем.

Ця вправа створює динамічне та веселе середовище для вивчення англійської мови, сприяє фізичній активності та активному використанню слів і фраз.

Гра «At the stationery store» (TPR with objects).

Учні 5-6-х класів вже ознайомлені з лексикою з гри. Вчитель розкладає на столі якнайбільше канцелярського приладдя. Сюди можуть входити: лінійка, олівці, гумка, точилка, зошит, підручник, ножиці, клей, степлер, циркуль, крейда (*ruler, pencils, eraser, sharpener, notebook, textbook, scissors, glue, stapler, compass, chalk*). Учні по одному підходять до вчительського стола, отримують інструкцію та виконують її.

Приклади інструкцій вчителя:

«Maryna, please come to my table, take a chalk and write your first and last name on the blackboard».

«Olena, please come to my table, take a ruler and measure the length of the pencil».

«Ihor, please come to my table, take a pencil and sharpen it with a sharpener».

«Kate, please come to my table, open the book and read the first line on page 32».

В такій варіації гри інструкції дає лише вчитель, вона доцільна для гри з учнями 5 класів. Учні 6 класів можуть поділитись на пари, де інструкції дають самі учні одне одному, а вчитель лише контролює точність виконання завдань.

Отже, система вправ включала 12 вправ, розроблених на основі методу повного фізичного реагування (total physical response). Дана система вправ застосовувалася у три етапи:

- 1) етап введення нових лексичних одиниць;
- 2) етап активізації лексичних умінь і навичок;
- 3) етап закріплення й активізації знань.

Метою нашої системи вправ було формування і розвиток лексичної компетентності учнів на основі уроків на різноманітну тематику згідно програми та можливостей застосування методу повного фізичного реагування, а саме «Animals and pets», «Body and appearance», «Sports and leisure» навчально-методичного комплексу (НМК) «On Screen 1» [58], складених відповідно завдань НМК, спрямованими на формування і вдосконалення мовних лексичних навичок.

Окрім ігрової діяльності, система вправ містила вправи на:

- співвіднесення карток з назвами тварини і їхніми зображеннями;
- складання слів з букв (кожна буква вирізана окремо);
- інсценізацію казки;
- визначення назви частин тіла тварини з обов'язковою взаємодією з власним тілом.

2.3 Динаміка та результати експериментальної роботи

Для експериментальної перевірки ефективності розробленої системи вправ з використанням методу повного фізичного реагування був організований та проведений педагогічний експеримент на уроках англійської мови учнів середніх класів середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 21 міста Хмельницького.

Основою нашого експериментального дослідження був аналіз ефективності методу повного фізичного реагування (TPR) в контексті розвитку англійської лексичної компетентності учнів 5-6-х класів. Головною метою стала перевірка ефективності розробленої системи вправ для розвитку лексичної компетентності учнів, тобто наскільки цей метод може бути успішно використаним для покращення словникового запасу та розширення мовленнєвих навичок учнів на уроках іноземної мови.

У ході дослідження ми здійснили системний аналіз впливу методу повного фізичного реагування на формування та розвиток лексичної компетентності учнів 5-6-х класів, використовуючи розроблену систему вправ. У процесі проведення експерименту ми досліджували та аналізували такі аспекти як:

- активність та участь учнів. В ході експерименту проводилось спостереження за рівнем активності та участі учнів під час виконання вправ з використанням методу повного фізичного реагування.

- словниковий запас. Оцінювалась ефективність розширення словникового запасу школярів після застосування методу TPR (total physical response).

- запам'ятовування. Була проаналізована ефективність методу та його вплив на запам'ятовування нового лексичного матеріалу учнями 5-6-х класів.

- мотивація до вивчення. Оцінювалась ефективність впливу методу повного фізичного реагування на загальний рівень мотивації школярів до вивчення англійської мови.

Експериментальна робота складалася з трьох етапів. На початковому етапі відбувалось тестування для оцінки та аналізу вихідного рівня розвитку лексичної англомовної компетентності учнів 5-6-х класів. Під час наступного, формувального етапу, проводилося навчання учнів середніх класів з використанням послідовної системи вправ на основі методу повного фізичного реагування. На заключному етапі контрольного дослідження здійснювався повторний аналіз знань. Це дозволило порівняти початкові та кінцеві результати, вивчити динаміку та підтвердити ефективність впровадженої системи вправ, а також здійснити аналіз і оцінку досягнутих результатів.

Експериментальне дослідження дипломної роботи, проводилось на базі Середньої загальноосвітньої школи середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 21 міста Хмельницького.

Для перевірки доцільності та ефективності системи вправ для формування англомовної лексичної компетентності було сформовано дві групи учнів – контрольну (КГ) (27 учнів) та експериментальну групи (ЕГ) (27 учнів). Експериментальна й контрольна групи добиралися з однаковим рівнем іноземної мовленнєвої підготовки. Навчання здійснювалося на основі введення в навчальний процес системи вправ для формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів за умов застосування методу повного фізичного реагування (total physical response, TPR).

Експериментальна робота відбувалась за такими етапами:

- 1) передекспериментальна частина, яка полягала у визначенні рівня сформованості лексичної компетентності учнів 5-6-х класів;
- 2) експериментальна частина, в якій застосовувалась розроблена система вправ з використанням методу повного фізичного реагування на уроках іноземної мови;
- 3) післяекспериментальна частина, яка полягала у визначенні підсумкового рівня сформованості лексичних знань і вмінь у контрольній та експериментальній групах, а також здійснений аналіз результатів експерименту.

У ході проведення експерименту необхідно було вирішити такі завдання:

1) здійснити передекспериментальний зріз для визначення рівня сформованості лексичних знань і вмінь, тобто визначити вихідний рівень сформованості лексичної компетентності учнів 5-6-х класів;

2) підготувати матеріал, а саме конспекти уроків, для проведення експериментального навчання;

3) провести експериментальне навчання з використання системи вправ для формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів на основі методу повного фізичного реагування;

4) провести післяекспериментальний зріз для визначення сформованого рівня лексичної компетентності учнів 5-х класів на уроках іноземної мови з застосування методу повного фізичного реагування, порівнюючи знання ЕГ (експериментальної групи) 5-го класу, які вивчали лексику за розробленими методичними вправами, та КГ (контрольної групи) 5-го класу, які вивчали лексику за цими ж методичними вправами;

5) опрацювати результати експериментального навчання та визначити ефективність розробленої системи вправ із використанням методу повного фізичного реагування.

Окрім цього, під час експериментальної роботи ми мали на меті перевірити рівень сформованості лексичної компетентності учнів 5-6-х класів на уроках іноземної мови, а саме таких лексичних знань та вмінь як:

- розуміння учнями значення лексичних одиниць різних семантичних груп;

- знання багатозначних лексичних одиниць і вміння використовувати їх у мовленні;

- вміння підібрати синонімічний ряд;

- знання стилістично маркованої лексики та вміння використовувати її в репродуктивному мовленні;

- знання семантики фразеологізмів;

- уміння використовувати ідіоми для продуктивного мовлення;
- уміння визначати значення слів за контекстом;
- уміння користуватися лексикою власної мови (поєднання слів зі стилем твору, багатство мови, володіння художніми засобами) [10].

Варіативною умовою став мовний матеріал, а саме система вправ для формування англомовної лексичної компетентності у контрольній та експериментальній групах. За умов чіткої рівності постійних умов експерименту варіативна умова була представлена таким чином: в обох групах проводилось навчання згідно з вимогами програми та забезпечувалася цілеспрямована система роботи, збільшуючи рівень лексичної компетентності учнів 5-6-х класів за принципом комплексного вивчення лексики. Крім того використовувалася система вправ, наповнена невідомою лексикою від 15 до 30%.

З метою визначення рівня сформованості АЛК на першому етапі було підготовлено завдання для перевірки знань та вмінь за певними критеріями з метою діагностики рівнів сформованості АЛК учнів. Для кожного критерію було розроблено завдання по 2 варіанти (Додаток В). Картки із завданнями учні обирали довільно. Для перевірки рівня сформованості англомовної лексичної компетентності за комунікативним критерієм учням пропонувалися завдання на висловлювання та виступи в парах, що стосувались ситуацій, тематика яких відповідає вивченому лексичному матеріалу.

Всі роботи учнів оцінювалися з позиції семантичної, граматичної та лексичної правильності. За нашими спостереженнями школярі не завжди дотримувались граматичних правил та час від часу вживали лексично невірні слова в монологічному висловлюванні. Також через брак знань мовного лексичного матеріалу певна кількість учнів зупинялись та не могли продовжувати думку. Лише деякі учні правильно використовували лексичні та граматичні конструкції з семантичним дотриманням мовлення.

При підготовці завдань доекспериментального етапу ми керувалися певними положеннями: по-перше, завдання були адекватні суті дослідження, що

проводилося. Тому формою контролю оцінювання було письмове та усне фіксування результатів завдяки визначенню середнього балу виконання завдань, спрямованих на перевірку рівня сформованості англомовної лексичної компетентності (ЛК). По-друге, завдання розділів були доступні обраному контингенту досліджуваних, тобто матеріал підбирався відповідно до програми та відповідав рівню А2 за загальноєвропейськими рекомендаціями. По-третє, об'єктами зрізів були основні аспекти сформованості лексичної компетентності, тобто знання, уміння та навички учнів 5-6 класів, необхідні для нашого експерименту.

Відповідно до об'єкту контролю сформованості АЛК (англомовної лексичної компетентності) учнів 5-6-х класів були визначені критерії оцінювання АЛК. Кожен критерій мав декілька показників оцінювання. Розроблені нами критерії розвитку англомовної лексичної компетентності учнів 5 та 6 класів подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Критерії та показники оцінювання сформованості англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів.

№ з/п	Критерії	Показники оцінювання
1	Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> – здатність адекватно відтворювати ізольовані лексичні одиниці, словосполучення та окремі речення на певну тему, а також вміння вибирати відповідники з рідної мови; – навички лексичної сполучуваності слів; – знання способів словоутворення в англійській мові та вміння правильно формувати нові слова від похідних.

Продовження таблиці 2.1

2	Семантичний	<ul style="list-style-type: none"> – розуміння прямого і переносного значення слів; – вміння розпізнати нові лексичні одиниці у текстах монологічного і діалогічного характеру, відтворення вивчених ЛО у сполученні з раніше засвоєними; – здатність стилістично та ситуативно доречно використовувати ЛО.
3	Мовно-комунікативний	<ul style="list-style-type: none"> – вміння користуватися відповідними лексичними засобами під час самостійних висловлювань у мовленнєвих актах монологічного характеру; – вміння підбору та використання відповідних лексичних засобів у самостійних мовленнєвих актах діалогічного характеру.

На підставі перерахованих критеріїв і показників нами було виділено й описано рівні сформованості англомовної лексичної компетентності в учнів, а саме: високий, достатній, задовільний та низький. Кількісна та якісна характеристика кожного з рівнів сформованості АЛК наведена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Характеристика рівнів сформованості англомовної лексичної компетентності учнів

Рівень сформованості	Кількісна характеристика	Якісна характеристика
Високий	100-90	Кожен елемент мовленнєвих компетентностей (АЛК) виявляється в повному обсязі, стабільно та в тісному взаємозв'язку із всіма характеристиками кожного з критеріїв.

Продовження таблиці 2.2

Достатній	89-75	Показники мовленнєвих компетентностей виявляються у достатньому обсязі, хоча деякі необхідні навички можуть бути відсутні.
Задовільний	74-59	Сформованість мовленнєвих компетентностей виявляється в недостатньому обсязі, і для даного рівня характерне часткове виконання завдань.
Низький	58-35	Показники сформованості англomовної лексичної компетентності проявляються в недостатньому обсязі або зовсім не проявляються. Прояви деяких показників в межах критеріїв носять нестабільний характер.

Високий рівень (100-90 балів). Високого рівня досягають учні, які правильно використовують у своїх висловлюваннях 90-100 % слів відповідно до їхнього лексичного значення, умов, завдань спілкування, що забезпечує точність, правильність і виразність їхнього мовлення; знає англійські способи словотворення, лексичну сполучуваність слів, емоційно-оцінену лексику, стилістично та ситуативно правильні норми вживання ЛО в англійській мові; вміє добирати на 90-100% адекватні синоніми, антоніми, фразеологізми, фразеологізми, розуміти пряме і переносне значення слів і вільно орієнтуватися в широкому лексичному діапазоні.

Достатній рівень (89-75 бали). Достатній рівень характеризується вмінням учнів визначати лексичне значення слів у 74-89%, хоча не завжди усвідомлюється їх роль у тексті; вибирає слова/фрази в їх буквальному значенні, щоб точно відобразити дійсність, і вживає їх належним чином у власних виразах,

але відчуває певні труднощі з розумінням переносного значення слів. Учні правильно вживають у висловлюваннях синоніми, антоніми, фразеологізми, фразеологізми, вільно перебирають широку лексику, але не вживають у своєму мовленні узагальнюючих слів та емоційно-оцінної лексики.

Задовільний рівень (74-59 балів). Задовільний рівень характерний для учнів, які відчувають труднощі у виборі ЛО залежно від ситуації спілкування; у своїх висловлюваннях уривчасто використовує синоніми, антоніми, фразеологізми, стилістично забарвлені слова, вживає їх недоречно з невластивим їм значенням. Вони недостатньо добре знайомі зі способами англійського словотвору, лексичною сполучністю слів, прямим і переносним значенням слів, нормами стилістично правильного вживання ЛО в англійській мові. Їхній словниковий запас досить обмежений, що не дозволяє їм вільно орієнтуватися в широкому лексичному діапазоні.

Низький рівень (58-35 балів). Низький рівень характеризується неадекватним розумінням значення окремих слів у тексті, не завжди правильно визначеним значенням багатозначних слів, слів, що мають пряме/переносне значення, невмінням точно оцінювати власне та мовлення інших однокласників, невиразне вживання слів, невміння добирати ЛО відповідно до ситуації мовлення, невикористання у мовленні узагальнюючих слів, емоційно-оцінної лексики, епізодичне вживання синонімів під час вирішення комунікативних завдань. Після усереднення балів для кожного учня розраховувалися середні показники по групах за кожним критерієм, а потім були розраховані середні бали для всієї передекспериментальної частини.

Після виконання запропонованих завдань на визначення ЛК було визначено середній бал, що дало змогу визначити загальний рівень сформованості АЛК учнів. В таблиця 2.3 подані дані по групах за кожним критерієм.

Таблиця 2.3 – Порівняння результатів передекспериментального зрізу в експериментальних і контрольній групах за кожним критерієм

Група	Когнітивний	Семантичний	Мовно-комунікативний	Загальний середній бал (max 100 балів)
ЕГ	24,71	22,80	12,11	61,63
КГ	25,87	23,33	11,80	62,21

Отже, результати передекспериментального зрізу в усіх групах засвідчили вихідний рівень сформованості АЛК учнів. З таблиці видно, що загальний середній бал, набраний учнями ЕГ становить 61,63, а КГ - 62,21. За когнітивним критерієм набрано 24,71 бал в ЕГ, 25,87 в КГ. За смисловим: ЕГ - 22,80; КГ – 23,33; за мовно-комунікативним: ЕГ - 12,11; КГ – 11,80.

Для об'єктивності оцінювання вихідного рівня розвитку АЛК учнів було використано середній коефіцієнт навченості (К). При цьому виконання завдань вважалося задовільним, якщо коефіцієнт становив не менше 0,7, тобто 70%.

На даному етапі середній коефіцієнт навченості учнів становить 0,61 (61%) в ЕГ та 0,62 в КГ (62%), що свідчить, що в усіх групах він не досягає задовільного рівня навченості (0,70 або 70%).

Після аналізу отриманих даних на початковому етапі, виявлено рівень сформованості АЛК учнів 5-6-х класів на початку експерименту. Кількісні дані сформованості АЛК представлені в таблиці 2.4. Бали розподілені за рівнями ECTS (обов'язковий європейський стандарт Болонського процесу) та національною шкалою академічних.

Таблиця 2.4 – Рівні сформованості іншомовної лексичної компетентності учнів ЕГ та КГ

Рівні сформованості	Групи	Критерій широти діапазону	
		Абс од.	У %
Високий (100 – 90 ECTS)	ЕГ (27 учнів)	2	7.41%
	КГ (27 учнів)	1	3.70%
Достатній (89 – 74 ECTS)	ЕГ (27 учнів)	6	22.22%
	КГ (27 учнів)	7	25.93%
Задовільний (73 – 60 ECTS)	ЕГ (27 учнів)	7	25.93%
	КГ (27 учнів)	8	29.63%
Низький (59 – 35 ECTS)	ЕГ (27 учнів)	8	29.63%
	КГ (27 учнів)	11	40.74%

Дані, наведені у таблиці 2.4 демонструють, що кількість учнів на високому рівні сформованості лексичної компетентності на початку есперименту становить лише 7.41% в ЕГ і 3.70% в КГ. На достатньому рівні були 22.22% учнів ЕГ та 25.93% учнів КГ. 25.93% учнів ЕГ та 29.63% учнів КГ були визнані на задовільному рівні. Переважна більшість учнів мали низький рівень: 29.63% КГ – 40.74% учнів.

Нижче 35 балів означає «незадовільно», тобто лексична компетентність учня нерозвинена. Однак цей рівень не знайдено в жодного учня. Цьому є своє пояснення, адже учні навчаються і мають певні знання англійської мови. Як показано в таблиці 2.4, лише 2 учнів ЕГ та 1 учень КГ мають високий рівень.

За результатами експериментального дослідження проведено аналіз труднощів та помилок учнів при виконанні тестових завдань (Додаток А, Б). Лексичні труднощі включали стилістичну адекватність у виборі ЛО, розрізнення офіційного та неформального ЛО, використання емоційно-оцінної лексики в експресивній мові, розуміння прямого та переносного значення слів. Труднощі, які відчували учні при виконанні тестових завдань, були пов'язані з неглибоким знанням загальної культури англомовних країн, розумінням фразеологізмів та

ідіом, невмінням вільно та швидко орієнтуватися в широкому лексиконі, добираючи відповідну і водночас різноманітну лексику. Хоча окремі ЛО та словосполучення учні розуміли та вміли їх використовувати.

Таким чином, як показали результати експериментальної роботи з визначення вихідного рівня сформованості АЛК в учнів 5-6-х класів, низький рівень більшості учнів КГ та ЕГ був приблизно однаковим. Ці дані дозволяють констатувати об'єктивну необхідність коригування процесу навчання учнів мові за допомогою наочності в напрямку більш інтенсивного формування АЛК учнів.

Проаналізувавши результати передекспериментальної частини, ми розпочали експериментальне навчання учнів 5-6-х класів з використання системи вправ, створеними з використанням методу повного фізичного реагування (*total physical response*) з метою формування англомовної лексичної компетентності на належному рівні.

Першим етапом системи вправ стало введення нових лексичних одиниць, а саме формування первинних уявлень про лексичні одиниці.

Перейдемо до характеристики розроблених прийомів до вправ. Система вправ спрямована на формування і вдосконалення мовної лексичної компетентності на базі уроків «Animals and pets», «Body and appearance», «Sports and leisure» навчально-методичного комплексу (НМК) «On Screen 1» [56], складених відповідно завдань НМК, спрямованими на формування і вдосконалення мовних лексичних навичок.

Система вправ містила вправи на:

- співвіднесення карток з назвами тварини і їхніми зображеннями;
- складання слів з букв (кожна буква вирізана окремо);
- визначення відповідної граматичної форми дієслова в тексті;
- визначення назви частин тіла тварини з обов'язковою взаємодією з власним тілом.

Учням давались такі картки з завданнями:

- *Match the name of the animal with the picture.*

- *Unscramble the words.*
- *Identify different parts of the body of the dinosaur and demonstrate them.*

Слід відзначити, що представлена система фізичних вправ виявляє ідеальну адаптацію методу повного фізичного реагування для учнів, яким притаманний кінестетичний стиль сприймання інформації, а також для візуалів.

Наступним в ході експерименту за допомогою сервісу Boardmix була створена ментальна карта на тему «Animals» до НМК On Screen [8].

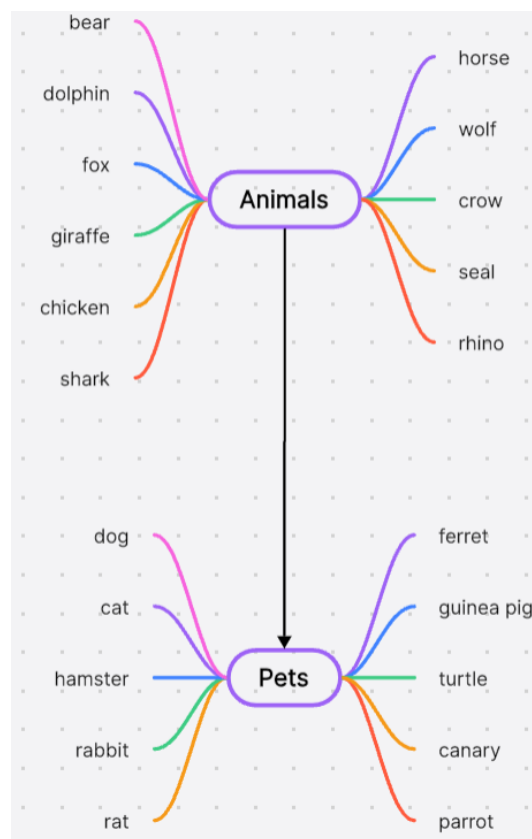


Рисунок 2.2 – Ментальна карта «Animals and pets» до НМК On Screen

Важливим є те, що використання ментальних карт, як і метод повного фізичного реагування, відносяться до інтерактивних технологій навчання, які є сучасними та активно застосовуються вчителями та викладачами, мотивують учнів до роботи на уроці та збільшують продуктивність освітнього процесу.

Важливо зауважити, що протягом уроку при поясненні незнайомих ЛО завданням вчителя є взаємодія з власним тілом та демонстрація лексики завдяки рухам чи звукам. Такі види вправ є ефективними для учнів усіх стилів

сприймання інформації. Окрім цього, учні виконували такі завдання: створення ментальної карти (рис. 2.1), з'єднання картинок та назв тварин та їхніх частин тіла (рис 2.2.), демонстрація частин тіла на власному тілі (приклад: neck, legs, ears, wings, eyes, mouth), демонстрація прикметників величини (*small, big, long, sharp, narrow, short, tiny*) завдяки рухам, робота з prepositions (in, on, at, under) [9].

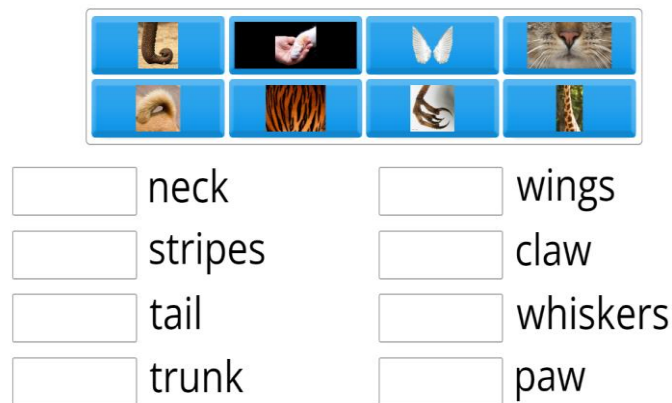


Рисунок 2.3 – Вправа на співвідношення частин тіла

Подібні вправи наявні в підручнику On Screen 1, та нашим завданням було оптимізувати ці навчальні тренувальні вправи конкретно під метод повного фізичного реагування.

На наступному етапі ми підготували післяекспериментальний зріз для визначення сформованого рівня лексичної компетентності учнів 5-6-х класів на уроках іноземної мови з застосування методу повного фізичного реагування, порівнюючи знання ЕГ (експериментальної групи) 5 класу, які вивчали лексику за розробленими методичними вправами, та КГ (контрольної групи) 5 класу, які вивчали лексику за цими ж методичними вправами.

Для перевірки рівня сформованості АЛК ЕГ ТА КГ було запропоновано виконати тестові завдання, подібні до тих, що були на етапі налаштування до експерименту (Додаток А). Матеріал підсумкової перевірки підібрано відповідно до тем, які вивчають учні КГ та ЕГ за шкільною програмою, а саме такі теми як: «Animals», «Nature around us», «Parts of animals», «Save the animals».

Після підрахунку середніх балів усіх груп ми порівняли середній бал, який отримали учні за окремими критеріями, а також середні бали всієї підсумкової частини. Дані по групах наведені в табл. 2.5

Після завершення нашого експерименту з використанням системи вправ ми перейшли до післяекспериментального етапу. Процес проведення післяекспериментального етапу був подібним до процесу проведення передекспериментальної частини. Результати представлені в таблиці. 2.5.

Таблиця. 2.5 – Порівняння результатів зрізу в експериментальних і контрольній групах за кожним критерієм (середній бал)

Група	Когнітивний	Семантичний	Мовно-комунікативний	Загальний середній бал (max 100 балів)
ЕГ	28,10	28,64	15,63	81,27
КГ	31,27	26,61	13,15	71,13

Згідно обчислених даних спостерігаються достовірні позитивні зміни учнів ЕГ (від 61,63 до 81,27), які зафіксовано за кожним критерієм: когнітивний ЕГ – 28,10 (було 24,71), семантичний – 28,64 (було 22,80), мовно-комунікативний – 15,63 (було 12,11).

Результати КГ зросли (від 62,21 до 71,13): когнітивний – 31,27 (був 25,87), семантичний – 26,61 (був 23,33), мовно-комунікативний – 13,15 (був 11,80). Для об'єктивності оцінювання підсумкового рівня сформованості АЛК учнів зверталася увага на результати підсумкового зрізу коефіцієнта навченості. Результати зрізу засвідчили ефективність розробленої системи вправ формування АЛК учнів, оскільки за даними підсумкового зрізу середній коефіцієнт навченості учнів ЕГ становив 81,27, тоді як для КГ – 71,13. За даними передекспериментальної частини середній коефіцієнт навченості учнів ЕГ та КГ становив менше 0,7.

Розглянемо порівняльні кількісні дані рівнів володіння АЛК за результатами передекспериментальної та заключної частин (табл. 2.7). Відповідно до отриманих результатів спостерігаються значні позитивні зміни у визначенні рівнів сформованості АЛК в учнів ЕГ. Так, високий рівень утворення АЛК за результатами останнього зрізу ЕГ становить 20%, тоді як на додослідному зрізі виявлено високий рівень ЕГ – 7%. Як ми бачимо з таблиць, кількість учнів з достатнім рівнем ЕГ зросла на 20% (з 25% до 45%).

Таблиця 2.6 – Порівняльні кількісні дані рівнів сформованості англomовної лексичної компетентності (АЛК) учнів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп (у %)

Рівні сформованості ЛК	Група (кількість учнів у %)			
	ЕГ		КГ	
	Передекспериментальний	Прикінцевий	Передекспериментальний	Прикінцевий
Високий	7,41%	8,41%	3,70%	7,21%
Достатній	22,22%	41,31%	25,93%	44,55%
Задовільний	25,93%	53,18%	29,63%	47,16%
Низький	29,63%	-	40,74%	-

Показники кількості учнів на високому рівні в ЕГ збільшились на 1% (з 7,41% до 8,41%), на достатньому рівні в ЕГ збільшились на 19,09% (з 22,22% до 41,31%), на задовільному рівні в ЕГ збільшились на 27,25% (25,93% до 53,18%). Кількість учнів на низькому рівні знизилась до 0%, що говорить про те, що на післяекспериментальному етапі у жодного учня не було зареєстровано низький рівень ЕГ. Щодо кінцевих результатів діагностики учнів КГ, також виявлено істотні зміни у сформованості АЛК. Високий рівень утворення АЛК виявлено у 7,21% учнів (доекспериментальний зріз виявлений у 3,70%). Різниця – 3,51%.

Достатній рівень підвищився на 18,62% (25,93% до 44,55%) учнів Задовільний рівень підвищився з 29,63% на 47,16%, різниця становить 17,53%.

Таким чином, можна говорити про істотні зміни в показниках АЛК учнів. Варто звернути увагу на те, що в передекспериментальній частині обидві групи мали майже однакові вихідні дані. Середній бал учнів ЕГ – 61,63. Середній бал учнів КГ – 62,21 Після експерименту середній бал у групі значно підвищився: ЕГ – 81,27, КГ – 71,13.

Таблиця 2.7 – Порівняльні результати навчання учнів експериментальної групи

Група	До експерименту в середніх балах	Коефіцієнт навченості	Після експерименту в середніх балах	Коефіцієнт навченості	Приріст коефіцієнту навченост
ЕГ	62,74	0,63	80,38	0,80	0,17
КГ	63.32	0.64	72.24	0,72	0,8

Як бачимо, коефіцієнт навченості в групі ЕГ – 0,17. Тобто приріст коефіцієнту навченості в групі ЕГ склав 0,17. Приріст коефіцієнту навченості в КГ складає 0,8, що також є позитивним показником.

Отже, експериментальна перевірка ефективності системи вправ для формування АЛК досягла поставленої мети і завдань експерименту.

Після порівняння результатів педагогічного експерименту, ми можемо зробити наступні висновки. По-перше, визначивши рівень знань учнів, ми дізнались рівень сформованості англомовної лексичної компетентності в учнів 5-6 класів. Результати показали, що учні найбільше допускали помилки при використанні фразологізмів та прикметників на опис тварини чи природи, хоча всі терміни мали бути їм знайомі з програми підручника. З цього можна зробити висновки, що учням складно запам'ятовувати лексичні одиниці традиційними методами навчання.

Результат нашого експерименту свідчить про ефективність методу повного фізичного реагування в навчанні лексики, адже в обидвох експериментальних групах метод виявив себе як високоефективний.

З цього можемо підсумувати, що зміни у підходах до вивчення та закріплення лексики, використання інтерактивних методів та тематичної систематизації сприяли вищому рівню сформованості лексичної компетентності. Важливою частиною експерименту було включення нових слів у розмовну практику та використання їх в різних мовленнєвих ситуаціях, що допомогло учням набути більш глибокого розуміння та впевненості у використанні лексичних одиниць.

Результати експериментального етапу довели, що значно покращилися вміння учнів використовувати у продуктивному мовленні стилістично означену лексику, уміння адекватно добирати слова та фразеологізми відповідно до стилю роботи; уміння визначати значення слів на основі контексту; уміння користуватися лексикою власної мови. Основними чинниками, що вплинули на позитивну динаміку якості сформованості лексичної компетентності учнів 5-6-х класів, стали:

- старанність у вивченні лексики, яка полягала в постійному підборі нових слів у вправах на аспектних уроках (вправи наповнювалися новими словами від 15 до 30%);

- навчання лексики англійської мови за функціонально-семантичним підходом, який передбачав детальне вивчення семантики слова та особливостей його функціонування в мові (залежно від стилю, частини мови, мети спілкування);

- формування лексичних знань, умінь і навичок проходило в три етапи: етап введення нових лексичних одиниць; етап активізації лексичних умінь і навичок; етап закріплення й активізації знань, що відбувся на підготовчому етапі мовного розвитку, продуктивний у мовленні та письмі, що вступив в основний етап мовного розвитку;

- тематичний добір і систематизація лексики, а також підключення лексики вправ, поданих на аспектних уроках, до теми уроків розвитку мови;

- обов'язкове вживання нових слів у розмовній мові; застосування на уроках мовної освіти інтерактивних методів навчання (особливо «мозкового штурму» та «ментальної карти»);

Таким чином, експериментальні дані проведеного дослідження підтвердили ефективність створеної системи завдань для формування лексичної компетентності учнів 5-6-х класів, використовуючи метод повного фізичного реагування (total physical response) на уроках іноземної мови.

ВИСНОВКИ

Визначені у вступі завдання дослідження були виконані у повному обсязі, результати проведеного експериментального навчання свідчать про те, що мета дослідження була досягнута.

1. Визначено цілі, зміст та етапи формування англомовної лексичної компетентності для учнів 5-6-х класів. Встановлено, що наразі не існує єдиного правильного визначення "лексичної компетентності", але є спільні елементи, на які вказують всі дослідники, такі як багатовимірність лексичної компетентності та поступовий і складний характер процесу вивчення словникового запасу мови. Словниковий запас також відіграє важливу роль у навчанні та вивченні англійської мови, оскільки відсутність достатнього словникового запасу може ускладнити розуміння інших та утруднити вираження власних думок. Таким чином, лексична компетентність в системі навчання іноземної мови є складовою предметної мовної компетентності, а отже, лінгвістичною основою комунікативної компетентності. В основі ЛК базується оволодіння лексичними засобами мови та вміння ними користуватися; правильне вживання слова відповідно до поняття, яке це слово виражає; враховуються можливості лексичних словосполучень. Вибір та використання лексичних елементів залежать від сфери та ситуації, в якій відбувається комунікативний процес. Виявлено, що процес вивчення лексичного матеріалу можна розглядати як послідовні етапи, які сприяють більш ефективному вивченню мови. У результаті було визначено перший етап, що охоплює ознайомлення учнів з новими лексичними одиницями, та другий етап, що передбачає автоматизацію використання цих одиниць. Крім того, виявлено три додаткових етапи: дотекстовий, текстовий та післятекстовий. Зроблено висновок, що для формування лексичного досвіду необхідні не лише знання формально-структурних аспектів, але й розуміння ситуативних, соціальних та

контекстуальних правил, а також соціокультурних та лінгвістичних знань в галузі лексики.

2. Виявлено особливості застосування методу повного фізичного реагування (total physical response) в процесі формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів. Аналіз науково-методичної літератури дав можливість встановити, що метод повного фізичного реагування базується на узгодженні мовлення і дії: навчання мовлення здійснюється через фізичну активність. Таким чином, основою даного методу є фізична активність школярів як реакція на репліки та прохання вчителя. Таке навчання іноземної мови сприяє ефективному запам'ятовуванню нових лексичних одиниць, а також створює веселу, ненапружену атмосферу на занятті англійської мови. Метод можна успішно використовувати навіть у великих класах без втрат ефективності навчання, а також можна легко впроваджувати автентичні пісні, казки та розповіді без використання рідної мови учнів.

3. З метою формування АЛК на належному рівні була розроблена система вправ з використанням методу повного фізичного реагування (total physical response) в процесі формування англомовної лексичної компетентності учнів 5-6-х класів. При розробці цієї системи ми брали до уваги певні положення: по-перше, завдання були адекватні суті дослідження, що проводилося. Тому формою контролю оцінювання було письмове та усне фіксування результатів виконання завдань, спрямованих на перевірку рівня сформованості англомовної лексичної компетентності (ЛК). По-друге, завдання розділів були доступні обраному контингенту досліджуваних, тобто матеріал підбирався відповідно до програми та відповідав рівню А2 за загальноєвропейськими рекомендаціями. По-третє, об'єктами зрізів були основні аспекти сформованості ЛК, тобто знання, уміння та навички, необхідні для конкретного експерименту. Наша система вправ була спрямована на формування і вдосконалення мовної лексичної компетентності на базі уроків «Animals and pets», «Body and appearance», «Sports and leisure».

4. За отриманими результатами у ході експерименту встановлено, що експериментальна діяльність на основі використання системи вправ для формування АЛК дала позитивні результати за всіма критеріями. Результати контрольного зрізу виявили, що після проведення експериментального навчання всі учні ЕГ досягли й перевищили мінімальний рівень навченості.

Згідно обчислених даних спостерігаються достовірні позитивні зміни учнів ЕГ (від 61,63 до 81,27), які зафіксовано за кожним критерієм: когнітивний ЕГ – 28,10 (було 24,71), семантичний – 28,64 (було 22,80), мовно-комунікативний – 15,63 (було 12,11).

Результати КГ зросли (від 62,21 до 71,13): когнітивний – 31,27 (був 25,87), семантичний – 26,61 (був 23,33), мовно-комунікативний – 13,15 (був 11,80). Для об'єктивності оцінювання підсумкового рівня сформованості АЛК учнів зверталася увага на результати підсумкового зрізу коефіцієнта навченості. Результати зрізу засвідчили ефективність розробленої системи вправ формування АЛК учнів, оскільки за даними підсумкового зрізу середній коефіцієнт навченості учнів ЕГ становив 81,27, тоді як для КГ – 71,13. За даними передекспериментальної частини середній коефіцієнт навченості учнів ЕГ та КГ становив менше 0,7.

Отже, експериментальна перевірка ефективності системи вправ для формування АЛК досягла поставленої мети і завдань експерименту. У ході формувального експерименту встановлено ефективність вправ за методикою повного фізичного реагування (total physical response).

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Амеліна С.М. Методика формування лексичної компетентності майбутніх філологів. *Вісник Дніпровського університету імені Альфреда Нобеля. Педагогічні науки*. Дніпро, 2015. № 2. С. 131-135. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2014/2/23.pdf> (дата звернення: 18.10.2023).
2. Англійська мова для дітей 9-12 років. Розвиток дитини : вебсайт. URL: <https://childdevelop.com.ua/worksheets/tag-eng-klas5-6-sortpop/> (дата звернення: 17.10.2023).
3. Андрущенко В., Бондар В. Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки. 2010. № 3. 128. С. 12–20.
4. Баханов К. Традиції та інновації в навчанні іноземної мови в школі: Дидактичний словник-довідник. Запоріжжя: Просвіта, 2002. 108 с.
5. Бібік Н., Вашуленко М., Мартиненко В. та інші. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2014. 346 с.
6. Бібік Н., Онопрієнко О. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів: дис. ... д-ра. пед. наук: спец. 13.00.01. Київ, 1998. 380 с.
7. Бігич О. Блог і подкаст технології формування міжкультурної компетентності на різних ступенях навчання іноземної мови. *Іноземні мови*. 2017. № 3. С. 3–9.
8. Бігич О. Методика формування іншомовної компетентності в аудіюванні. *Іноземні мови*. 2012. № 2. С. 19–30.
9. Бігич О. Освітній сайт як засіб навчання молодшого школяра техніки читання англійською мовою. *Іноземні мови*. 2014. № 3. С. 3–7.
10. Біда О. Інтерактивні технології навчання в початковій школі: навч. посіб. Умань: РВЦ «Софія», 2007. 212 с.

11. Бідюк Н. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя філолога: зміст та структура. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: *Збірник наукових праць третьої Міжнародної науково-практичної конференції* (12 – 14 листопада 2012р.). Львів, 2012. С. 158- 160.
12. Борецька Г. Методика формування іншомовної компетентності у читанні. Іноземні мови. 2012. №3. С. 18-27.
13. Борщовецька В.Д., Ігнатенко В.Д. Основи методики навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх навчальних закладах: навч. посіб. / Білоцерк. нац. аграр. ун-т. Біла Церква: БНАУ 2018. 122 с.
14. Буркова Л. Педагогічні інновації та їх діагностична експертиза: Теоретичний аспект. Київ: Науковий світ, 1999. 37 с.
15. В'юнник В. О. Сучасні методи навчання дітей дошкільного віку іншомовного спілкування: від теорії до практики. Київ, 2015. URL: <https://cutt.us/Wz6Pn> (дата звернення: 3.10.2023).
16. Вишневецький О. І. Методика навчання іноземних мов: навч. Посіб. 2-ге вид.,перероб. і доп. Київ: Знання, 2011. 206 с.
17. Вовк О., Лещинський О. Навчання англійської мови молодших школярів: навч.-метод. посіб. Черкаси: ПП Копилець А.М., 2010. 170 с.
18. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети. *Шлях освіти*. 2001. №3. С. 13–16.
19. Галаган І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у початкових класах. *Початкова школа*. 2013. № 2. С. 33–34.
20. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23 – 30.
21. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
22. Гончаренко С. Методика як наука. Хмельницький: Вид-во ХГПК, 2000. 30 с.

23. Гусак Л. Підготовка майбутніх учителів до асоціативного навчання іноземних мов учнів початкової школи : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 364 с.
24. Дячук Н. Методика формування іншомовної комунікативної компетентності школярів. *Наукові записки*. 2017. № 4. С. 27 – 33. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:FtBCyFNYX6kJ:nzp.tnpu.edu.ua/article/view/127730/122542+&cd=6&hl=ru&ct=clnk&gl=fr> (дата звернення: 1.10.2023).
25. Заволока С. Впровадження новітніх технологій у процес навчання іноземній мові (на прикладі французької мови). *Науково-практичний журнал «Наука і освіта»* Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Ушинського. Одеса, 2016. № 11. С.15-23.
26. Загальна психологія: підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ: Либідь, 2005. 464 с.
27. Загальна характеристика говоріння як виду мовленнєвої діяльності. URL: <https://studentguide.ru/bilety-po-pedagogike-ukr/zagalna-xarakteristika-govorinnya-yak-vidu-movlennyevo%D1%97-diyalnosti-ta-uminnya.html> (дата звернення: 20.09.2023).
28. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. С. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
29. Інноваційні технології навчання від А до Я; упор. В. Волканова. Київ: Шк. Світ. 2011. 96 с.
30. Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід: метод. посіб.; авт.-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ: А.П.Н.; 2002, 136 с.
31. Китайгородська Г. А. Методика навчання іноземних мов : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 1982. 40 с.
32. Коломінова О. О. Методика формування соціокультурної компетенції учнів молодшого шкільного віку в процесі навчання усного

англомовного спілкування : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02. Київ, 1998. 19 с.

33. Котенко О, Соломаха А. Методика навчання іноземних мов у початковій школі : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 356 с.

34. Котенко О. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи: сучасний стан та освітні перспективи. Імідж сучасного педагога. 2013. № 4 (133). С. 15–18.

35. Кошарна Н. Професійна підготовка вчителя у Швеції : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2012. 20 с.

36. Лобода О.В. Методика навчання англійської мови дітей дошкільного віку : навч.-метод. посібник. Київ: Ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 100 с.

37. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О., Бориско Н., Борецька Г. та інші / за заг. наук. ред. С. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.

38. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах. Л. Панова, І. Андрійко, С. Тезікова. Київ : Академія, 2010. С. 129–140.

39. Ніколаєва С.Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. - К.: Ленвіт, 1999. 320с.

40. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 25.09.2023).

41. Новікова Т.О. Метод повної фізичної реакції як один із ефективних методів формування іншомовної компетенції молодших школярів. URL: <http://nauka.zinet.info/25/novikova.php> (дата звернення: 30.09.2023).

42. Панова Л. С. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 328 с.

43. Паршикова О. Комунікативно-ігровий метод навчання іноземної мови учнів початкової загальноосвітньої школи (теоретико-методологічний аспект) : монографія. Макіївський економіко-гуманітарний інститут. Донецьк : Вид-во «Вебер», 2009. 296 с.
44. Петрик Л. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до застосування медіазасобів на уроках іноземних мов. Дисерт. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії). *Київський університет імені Бориса Грінченка*. Київ, 2020. 295 с.
45. Редько В. Інтерактивні технології навчання іноземної мови. Київ : Рідна школа. 2011. № 8–9. С. 28–36
46. Сіранчук Н. Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках англійської мови / Н. Сіранчук. – Київ, 2017. – С. 13-27.
47. Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Педагогіка, соціальна робота. Ужгород, 2016. № 33. С.92-94.
48. Тульнова О.В. Використання комунікативного методу навчання іноземного говоріння на практиці. Англійська мова та література. Херсон, 2010. №7. С. 2-4.
49. Федоренко Ю. П. Формування комунікативної компетенції старшокласників на сучасному етапі. Луцьк, 2005. С. 82-87.
50. Формування та розвиток мовленнєвих навичок на уроках англійської мови. URL: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-ta-rozvitok-movlennevih-navicok-na-urokah-anglijskoi-movi-409216.html> (дата звернення: 14.08.2023).
51. Шостак Т.Г. Пісні на уроках англійської мови. Англійська мова і література. Київ : Академія, 2004. № 36. С. 22-26.

52. Asher J. J. International Review of Applied Linguistics in Language Teaching. 1965. The Strategy of the Total Physical Response. Vol.3, Issue 4. P.291-300.
53. Bamboozle platform. Bamboozle : веб-сайт. URL: <https://www.baamboozle.com/> (дата звернення: 10.10.2023).
54. Börne, Wolfgang Didaktik und Methodik der Wortschatzarbeit: Bestandsaufnahme und Perspektiven. In: Kühn, Peter (Hg.): *Germanistische Linguistik*, 2004. S. 155-156.
55. British Council. LearnEnglish Teens. British Council : веб-сайт.: <https://learnenglishteens.britishcouncil.org> (дата звернення 01.11.23).
56. Coggle electronic platform. Coggle : веб-сайт. URL: <https://coggle.it/?lang=en> (дата звернення: 10.10.2023).
57. Hello hello! Can you clap your hands? Original song. YouTube : веб-сайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fN1Cyr0ZK9M>. (дата звернення: 11.10.2023).
58. Jenny Dooley, Virginia Evans. On Screen 1. Express Publishing. 2015.
59. JeopardyLabs electronic platform. JeopardyLabs : веб-сайт. URL: <https://jeopardylabs.com/build/> (дата звернення: 10.10.2023).
60. Learning English with BBC. BBC : веб-сайт. URL: <https://www.bbc.co.uk/learningenglish/oromo/> (дата звернення: 11.10.2023).
61. LinguaLeo online education. Lingualeo : веб-сайт. URL: <https://lingualeo.com/en> (дата звернення: 11.10.2023).
62. Make a circle song. YouTube : веб-сайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0hRniJ6v6G4> (дата звернення: 11.10.2023).
63. Murray D. Information technology and innovation in language education / D. Murray, C. Davison. Hong Kong : University press, 1997. 153 p.
64. Nation I.S.P. Teaching and Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge University Press, 2001. 470 p.

65. Nation. I.S.P. Teaching and Learning Vocabulary in Another Language. *Cambridge University Press*. United Kingdom, 2001. URL : <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam031/2001269892.pdf> (дата звернення 10.09.22).
66. On in under by song. YouTube : веб-сайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8F0NYBBKczM> (дата звернення: 11.10.2023).
67. One little finger song. YouTube : веб-сайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eBVqcTEC3zQ> (дата звернення: 11.10.2023).
68. Richards J. C. The Role of Vocabulary Teaching. *TESOL Quarterly*, 1976. №10. P. 77-89
69. Schuetze H. G. International concepts and agendas of Lifelong Learning. *A Journal of Comparative and International Education*, 2006. P. 289-306.
70. Second/Foreign Language Lexical Competence: Its Dimensions and Ways of Measuring It. *Journal English Language Teaching* Vol. No.3, 2015 URL: <https://www.academia.edu/20629183> (дата звернення 25.11.22).
71. Studien zu Deutsch als Fremdsprache V. Wortschatzarbeit in der Diskussion. Börne Wolfgang. Hildesheim: Olms, 2000. S. 29–56.

ДОДАТОК А

Контрольні завдання для перевірки рівня знань учнів на початку експерименту

1. Choose the word that best matches the sentence.

- 1) If you see a (rainbow/cloud/cat), it means that it is (snowing/raining/winding) and the (Earth/sun/moon) is shining at the same time.
- 2) If (pets/birds/dogs) fly south for the winter, it is because the (season/time/weather) gets too cold.
- 3) If the (temperature/work/climate) drops below freezing, (water/milk/snow) turns into ice.
- 4) If you plant (seeds/salt/socks) in the garden, they will grow into (plants/pockets/pants).
- 5) When the (star/sun/meteorite) sets the west, it gets dark.
- 6) The (fox/cat/dog) will chase a (fish/insect/mouse) if it sees one in the garden.

2. Fill in the gap with the word that should be used here.

- 1) It's raining cats and dogs outside, so we should take an _____ to stay dry.
- 2) The early bird catches the worm, so we need to wake up _____ tomorrow.
- 3) Don't count your chickens before they hatch; it's not a good idea to plan a picnic if the weather forecast _____ rain.
- 4) I'm feeling under the weather today, so I think I'll _____ in bed.
- 5) The grass is always greener on the other side, but we should appreciate the beauty of our own _____.

6) Jack went to his classmate because he _____ his promise to help with the project.

3. Choose the conversational card and make up the dialogue in pairs.

Card 1: Role 1: You are a happy gardener who loves to grow flowers and vegetables.

Role 2: You are a friend who is curious about starting your own garden. Ask for advice on what to plant and how to care for the plants.

Card 2: Role 1: You work at an animal rescue center, passionate about helping animals in need.

Role 2: You are a visitor interested in adopting a pet. Ask about different animals and their needs.

Card 3: Role 1: You are a nature guide leading a group through a forest trail.

Role 2: You are a participant asking questions about the plants and animals you encounter.

Card 4: Role 1: You are a ticket counter attendant at a zoo.

Role 2: You are a visitor buying tickets for a family. Ask about special exhibits and show times.

Card 5: Role 1: You are organizing a nature-themed picnic.

Role 2: You are a friend helping to plan the picnic. Discuss the menu, activities, and location.

Card 6:

Role 1: You are a student campaigning for a school environmental club.

Role 2: You are a fellow student interested in joining. Ask about the club's activities and initiatives.

ДОДАТОК Б

Контрольні завдання для перевірки рівня знань учнів в кінці експерименту

1. Choose the word that best matches the sentence.

- 1) If you hear a (thunder/lightning/raindrop), it means that a (storm/snowfall/drought) is approaching.
- 2) When (butterflies/bees/flies) swarm around flowers, it is a sign that (spring/autumn/summer) has arrived.
- 3) If the (wind/humidity/pressure) increases, it might indicate that a (hurricane/heatwave/blizzard) is on the way.
- 4) When you smell (barbecue/popcorn/cake) in the air, it suggests that someone is (cooking/celebrating/sleeping) nearby.
- 5) If you observe (waves/tides/currents) at the beach, it is likely influenced by the (moon/sun/wind).
- 6) The (owl/bat/moth) becomes active at night to hunt for (prey/fruit/pollen) in the darkness.

2. Fill in the gap with the word that should be used here.

- 1) After a long hike, we decided to set up a _____ and enjoy our lunch.
- 2) She's an early riser, always full of energy in the _____.
- 3) Be cautious and wear a helmet; safety should always come _____.
- 4) The room was a mess, so I spent the afternoon trying to _____ it.
- 5) Despite the challenges, he always finds a way to stay _____ and positive.
- 6) Sarah was upset because her friend didn't _____ the promise to meet for coffee.

3. Choose the conversational card and make up the dialogue in pairs.

Card 1: Role 1: You are an enthusiastic chef who loves cooking with fresh, homegrown ingredients.

Role 2: You are a friend who is interested in starting your own kitchen garden. Ask for advice on what herbs and vegetables to plant.

Card 2: Role 1: You work at a planetarium, passionate about astronomy.

Role 2: You are a visitor curious about the stars and planets. Ask about upcoming shows and celestial events.

Card 3: Role 1: You are a fitness trainer leading a group on a nature hike.

Role 2: You are a participant asking about the benefits of outdoor exercise and tips for staying fit.

Card 4: Role 1: You are a lifeguard at a beach.

Role 2: You are a beachgoer asking about water conditions and safety measures.

Card 5: Role 1: You are planning a movie night with an environmental theme.

Role 2: You are a friend helping to organize. Discuss film options, snacks, and the venue.

Card 6: Role 1: You are a volunteer promoting eco-friendly practices in the community.

Role 2: You are a resident interested in joining. Ask about upcoming events and ways to get involved.